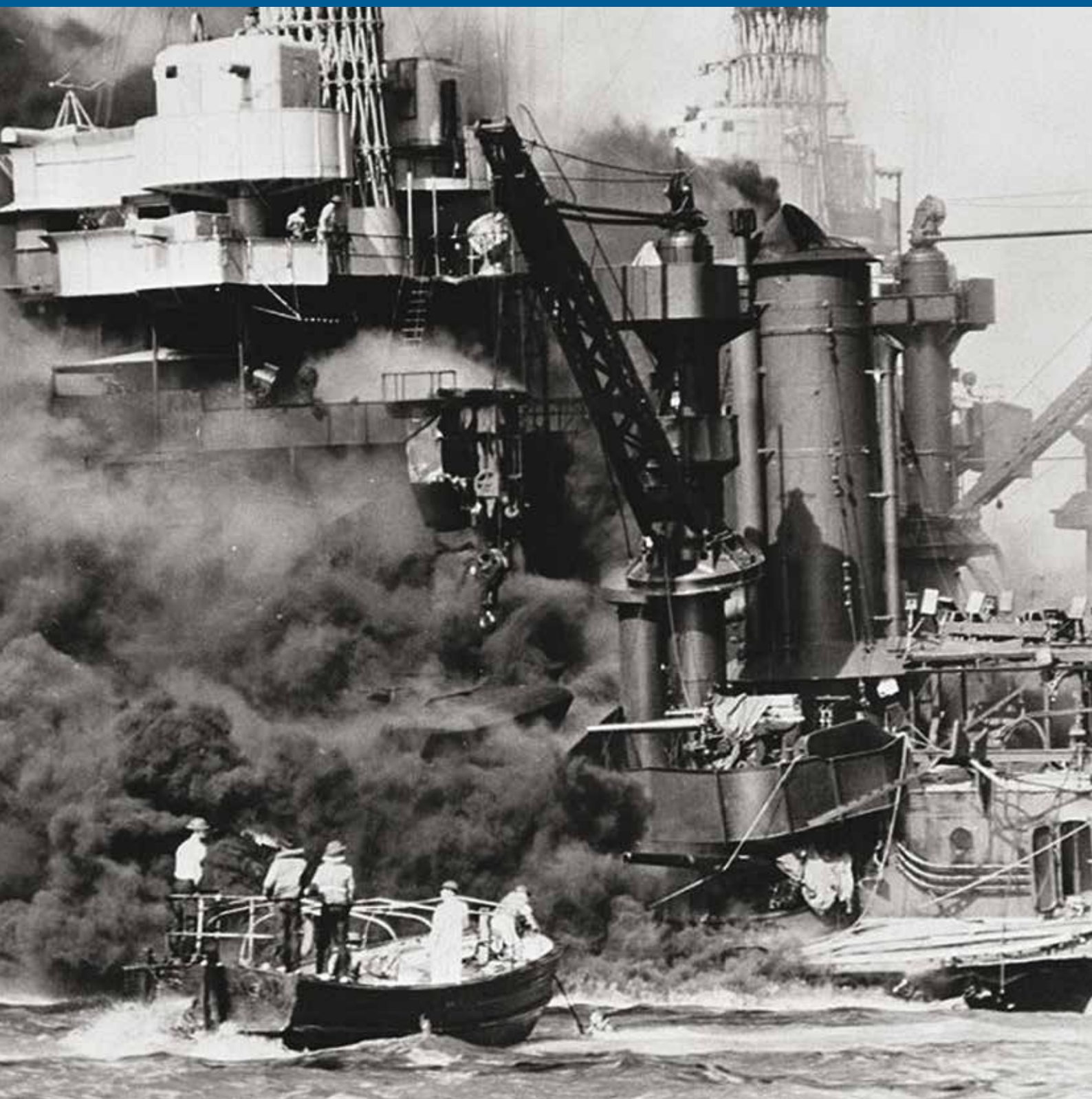

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

Militærhistoriske mærkedage i 2018

100 år

Afslutningen på Første Verdenskrig

Soldater fejrer nyheden om våbenstilstandsaftalen i november 1918. Foto: TimeLife Pictures

Første Verdenskrig nåede i 1918 sin afslutning med virkning fra 11/11 kl. 11. En våbenstilstandsftale, der reelt gjorde det umuligt for Tyskland at videreføre krigen, blev indgået i en jernbanevogn i Compiègne i Frankrig.

I begyndelsen af 1918 stod Tyskland i en stærk position med forventninger om at vinde krigen. Rusland havde trukket sig tilbage, og det stillede Tyskland i en endnu stærkere position.

Tyskland iværksatte Michael-offensiven i marts 1918, som tvang briterne langt tilbage på slagmarkerne ved Somme. Offensiven belastede de tyske ressourcer til det yderste. Den tyske

plan om at vinde en hurtig sejr mislykkedes, da Storbritannien og Frankrig indledte et modangreb, og det var en stærkt svækket tysk hær, der i juni 1918 måtte opgive offensiven og fra august se sig trængt tilbage. I slutningen af september erkendte den tyske hærledelse, at en våbenhvile var nødvendig, og Tyskland blev desuden svækket af, at den tyske flåde indledte et mytteri og nægtede at fortsætte kampen.

Første Verdenskrig havde kostet ni millioner soldater livet og såret 21 millioner, og hertil kom store tab i civilbefolkningerne.

Chakoten bringer i årets første nummer årets militærhistoriske runde mærkedage

150 år

1. maj 1868

Hærens Officersskole oprettes. Får til huse i Landkadetakademiets bygninger i Fredericiagade.

15. juni 1868

Lejren ved Hald oprettes. Sidste lejrnsamling 1880.

1. oktober 1868

Artilleriets Korporalsskole og i 1869 tillige Sergentskole. Senere oprettes Artilleriets Befalingsmandsskoler.

Hærens Forplejningskorps, senere Forsvarets Intendanturkorps oprettes.

Forplejnings tropper 1914.

Hærens Forplejningskorps Skole. Senere Intendanturkorpsets Skole, oprettes.

1. november 1868

Rytteriets Korporals- og Sergentskole, senere Pansertroppernes Befalingsmandsskoler, oprettes.

Kilde: "Hærens mærkedage" udgivet af Hærens Operative Kommando 2008. Redaktion: Hærens Militærhistoriske Arbejder ved oberstløjtnant C.S. Volden.

450 år

15. januar 1568

Kampen ved Norrby i Östergötland. Daniel Rantzau overrumpler og slår den svenske hær under Peder Brahe og Hogenskild Bielke, erobrer ni kanoner og befrier en del danske fanger, taget under tidligere små træfninger.

5. februar 1568

Kampen ved Flishult i Småland. En dansk styrke under Frans Brockenhuis slår et svensk korps under Hogenskild Bielke, som tages til fange med sin stab.

250 år

31. december 1768

Det danske Hoftrumpeterkorps nedlægges. Oprettet omkring 1440 af kong Hans.

200 år

4. november 1818

Garnisonshospitalet i Rigensgade tages i brug. Ophørte som hospital i 1928.

Den fredede ejendom i Rigensgade blev efter Den Skånske Krig indrettet som Landmilitærens Kvæsthus og var fra 1818 Garnisonshospital. Det blev i 1867 efterfulgt af Garnisonssygehuset og blev i 1928 overtaget af kommandantskabet på Sølvgedes Kaserne. Foto: Garnisonshaven.dk

Norsk Våpenhistorisk Selskap udsender en imponerende række årbøger, der i sidetal kan være på helt op til 300 sider, og som omfatter en bred vifte af militær- og især våbenhistoriske emner.

Årbøgernes artikler er skrevet af fagfolk og interesserede med en grundig viden om emnet, og artiklerne bygger ofte på meget grundig research, ja endda egentlig forskning i det pågældende emne.

"Årbok 2015" breder sig som tidligere år vidt i både tid og emner.

Årbogen er redigeret af Knut Erik Strøm.

Tyske soldater udrustet med Stielhandgranate. III. fra bogen.

Fra borge til håndgranater

En af de store artikler handler om den tyske Stielhandgranate 24, som var den meget anvendte tyske stavhåndgranat under Anden Verdenskrig. Historien går dog længere tilbage end til den sidste verdenskrig, og artiklens forfatter, Reidar Daae, opridser den historiske baggrund for det, der må betegnes som den bedst kendte type tyske håndgranat, som blev anvendt i begge verdenskrige.

Reidar Daae fortæller om den tekniske udvikling af håndgranaten. Den tyske hær havde op til Første Verdenskrig både runde håndgranater og diskos-håndgranater, og i perioden 1915-16 var der fem forskellige modeller af stavhåndgranater i brug i den tyske hær.

Ved udgangen af 1916 gik man over til kun at producere én model, Stielhandgranate 15. Efter krigen fik den tyske hær kun tilladelse til at fremstille en moderne version af håndgranaten, Stielhandgranate 24 med Brennzünder, som var klar i 1924.

Borge og uniformer

Artiklen om de tyske håndgranater er det bidrag i årbogen, der ligger nærmest vor tid. Årbogen bevæger sig i emner ellers tilbage til Middelalderen. Man kan således læse om våben i Senmiddelalderen i form

af bl.a. hellebarder og sværd og om middelalderfæstningen Mjøskastellet.

Fra 1500-tallet er der en artikel om et relief på kong Frederik 2's sarkofag i Roskilde Domkirke, der byder på et mysterium: relieffet viser en port på Akerhus, der ikke burde være der. Der er dog en forklaring på spøgeporten, og vi får sat årstal på et ellers udateret kanontårn på Akerhus.

En artikel går i dybden med produktionsmærker på geværer i 1749, og som så ofte er der et par artikler fra det tidlige 1800-tal. Ola Johnsgaard Moen skriver om militær brug af rifler før 1818, som knyttes til specialafdelinger som Norske Jægerkorps og skiløberkompagnierne.

Erik C. Aagaard bidrager med en detaljeret artikel om Krigsskolens uniformer efter 1814, og Knut Erik Strøm sætter fokus på uniformsdetaljer som portepé, der er vigtige for beredne soldater.

Årbog 2015.

Norsk Våpenhistorisk Selskab.

299 sider. 200 nkr.

Bestilles hos Norsk Våpenhistorisk Selskab, c/o Tollef Moe, Slemdalsvn. 33b, 0373 Oslo, Norge.

Chakoten

INDHOLD

- 2** Militærhistoriske mærkedage i 2018.
- 3** *Nye bøger:* Årbok Norsk Våpenhistorisk Selskab.
- 4** *Poul Grooss:* 7. december 1941: "En skændselsdag..."
- 8** Årets figurer på parade.
- 12** *Jens Kristian Boll:* Det store værk om Store Nordiske Krig.
- 16** *Jens Kristian Boll:* Da papirkrigerne gik over dammen.
- 18** *Henrik Denman:* National Army Museum går nye veje.
- 20** *Nye bøger:* Den sorte dag ved Moulin-Sous-Touvent.
- 21** *Bognyt:* Historiske Spøgelser. Rønne 1940-1946.
- 22** Generalforsamling og beretning.
- 24** *Nye bøger:* Sorttjærede ligkister.
- 25** *Henrik Denman:* Kanoner fra 1916 til Mosede Fort.
- 26** *Kort nyt:* Luftwaffe i Skanderborg.
- 26** Mødekalendar 2018.
- 28** *Henrik Denman:* CIA's hemmelig-stemplede kort.

Forsiden: En redningsbåd henter søfolk fra det brændende USS West Virginia. Photos: Day of infamy: Attack on Pearl Harbor. Læs om angrebet side 4-7.

*To Val bombefly angriber
USS Nevada ved kaj
(i første angreb).
Kunstner Robert Taylor.*

7. december 1941: ”En skændselsdag ...”

Den 7. december 2016 var det 75 år siden, japanske fly gennemførte et overraskende angreb på den amerikanske flådebase i Pearl Harbor på Hawaii. Artiklen fortæller om forløbet frem til angrebet.

Søndag den 7. december 1941 kort før klokken otte om morgenen blev stilheden omkring Honolulu, den største by på Hawaii, afbrudt af en voldsom motorlarm. 183 japanske hangarskibsbaseerede fly var på vej ind over byen, lastet med bomber og torpedoer. En time og ti minutter senere fulgte den anden bølge med yderligere 167 fly. USA var uventet kommet i krig.

Baggrunden var øgede spændinger i Stillehavsområdet siden 1931, hvor den japanske hær blev sat ind i Manchuriet

for at beskytte japanske handelsinteresser. I 1937 blev det japanske engagement udvidet til et direkte angreb mod Kina, hvor den japanske hær blandt andet udførte en voldsom massakre i Nanking. En række vestlige lande med store handelsinteresser i området så med stigende bekymring på Japans militære engagement. Japan ville gerne overtage de vestlige landes handel og propagerede for ”Asien for asiater”, men det skulle læses som ”Asien under japansk kontrol”. Da landet et år efter den tyske erobring af Frankrig i 1940 benyttede lejligheden til at overtage de franske kolonier i Indokina (Vietnam, Laos og Cambodien), indførte USA, Storbritannien og Holland et forbud mod eksport af olie og råvarer til Japan. Japan var på det tidspunkt et højt industrialiseret land med en særdeles veluddannet befolkning, men landet havde ingen råvarer. I oktober 1941 overtog general Tojo magten som premierminister, og han kom

fra en post som chef for Kempeitai, det japanske militærpoliti, som bedst kunne sammenlignes med Gestapo.

I 1904 havde Japan stået i en tilsvarende situation som i 1941. Den gang var man bange for, at gennemførelsen af den transsibiriske jernbane ville medføre forstærket indflydelse fra Rusland, så derfor måtte man slå til, inden jernbanen blev færdig. På det tidspunkt var japanerne ikke sikre på, at de kunne vinde krigen, de havde ikke råd til at tabe den, og de følte sig tvunget ud i den.

Nu var den samme situation opstået igen i 1941. De japanske styrker var krigstrængede efter 10 år i Manchuriet og Kina, og selvtilliden var høj. Flådechefen, admiral Isoroku Yamamoto, havde været marineattaché i Washington fra 1926 til 1928, så han kendte til USA's politik, økonomiske formåen og industrielle kapacitet. Han var dog bekymret for, om et angreb ”ville vække en sovende tiger”.

Angrebet på Pearl Harbor blev et vendepunkt i amerikansk historie. Artiklen belyser baggrunden for det japanske angreb.

Af Poul Gross

Overraskelsesangreb

Den overordnede idé var, ligesom i 1904, at udføre et overraskelsesangreb uden forudgående krigserklæring. Den amerikanske stillehavsflåde skulle sættes ud af spillet, og da det ville tage amerikanerne ca. tre år at genopbygge en flådestyrke i Stillehavet, så kunne man inden da forhandle en løsning igennem, som tilfredsstillede begge parter. USA ville ikke være interesseret i at føre krig i årevis, vurderede man.

Den japanske flåde havde med interesse læst med om øvelser i "US Naval Proceedings", den amerikanske flådes tidsskrift, herunder hvorledes man fra amerikansk side under tiden øvede angreb mod basen i Pearl Harbor. Det foretrukne angreb gik ud på at komme nordfra i usigtbart vejr, på en nat uden måneskin, og så gennemføre angrebet tidligt søndag morgen, hvor der var flest skibe i havnen. De tilsvarende japanske planer for et sådant angreb havde stået på i årevis og blev gennemgået lejlighedsvis. Da et britisk hangarskib natten mellem den 11. og 12. november 1940 udførte et flyangreb mod den italienske flådebase i Taranto og ramte tre italienske slagskibe med torpedoer, så spærrede man øjnene op. Hvorledes var det lykkedes for Royal Navy at bruge torpedoer kastet fra fly i en havn med relativt lave vanddybder? En delegation fra den japanske flåde besøgte Taranto. Herefter fandt den japanske flåde en bugt i det nordlige Japan, som mindede om naturhavnen i Pearl Harbor. Her øvede den kejserlige japanske flådes piloter sig i at kaste torpedoerne således, at de ikke gik i bund. Det krævede et sindrigt system med nogle finner af krydsfiner, som styrede torpedoen i luften, men som blev kastet af i mødet med vandet.

Der var langstrakte politiske forhandlinger mellem USA og Japan i Washington. Forhandlingerne i november og december 1941 medførte ikke noget resultat, men længe inden de var afsluttet, var den japanske angrebsstyrke på vej. Allerede den 26. november forlod Japans seks største hangarskibe, eskorteret af slagskibe, krydsere, ubåde, destroyere og forsyningskibe japanske farvande og forlagde sejladsen gennem øde havområder med usigtbart vejr. Mødte man skibe, som kunne rapportere styrken, så skulle de sænkes. Den 2. december modtog chefen for styrken, viceadmiral Chuichi Nagumo, en telegramtekst, der lød: "Bestig bjerget" ▶

To Aichi D3A bombefly med det allierede kodenavn VAL. Giver et godt overblik over Pearl Harbor-basen. Kunstner ukendt.

7. december 1941: "En skændselsdag ..."

Niitaka". Det var den kodede besked, som autoriserede angrebet søndag den 7. december om morgenen, hvor den første angrebsbølge lettede fra hangarskibene i mørke – uden måneskin – fra en position nord for Hawaii.

Morgenangreb

Under de politiske forhandlinger søgte de amerikanske kodeeksperter at følge med i den japanske radiotrafik mellem Tokyo og ambassaden i Washington. Man vidste, at der skulle ske et eller andet, men ikke hvad, og styrkerne på Hawaii og andre oversøiske besiddelser blev sat i alarmberedskab fra den 27. november. *Hærens og flådens chefer* i Honolulu regnede med en eller anden form for guerilla-angreb, så de sørgede for at alle amerikanske fly stod parkeret inde på midten af baserne, vingetip ved vingetip. Den politiske varsling blev ikke udnyttet, og en række hændelser lige op til morgenangrebet fik ingen betydning. En japansk miniubåd blev sænket lige uden for havnen en time før angrebet, og ca. 45 minutter før fik en eksperimentel radarstation et meget tydeligt ekko fra et stort luftmål, som kom fra nord. Det blev forvekslet med en gruppe B-17-fly, som man forventede **på** vej fra Californien til Hawaii.

Flyangrebet kom helt uventet. Hovedmålet var den amerikanske stillehavsflåde og først og fremmest dens tre hangarskibe. Desuden angreb man hærens, flådens og marinekorpsets mange flyvestationer på øen.

Wheeler Army Airfield angribes kl. 07.45. Herfra kom 11 fly i luften, inklusive 2nd Lt. Phil Rasmussen, født af danske forældre. Kunstner ubekendt.

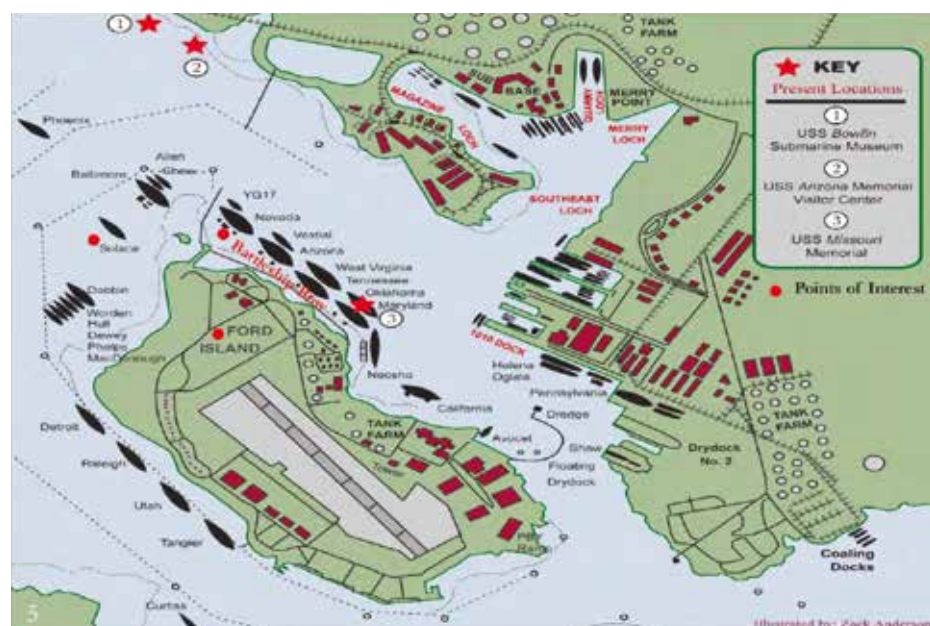

En Nakajima B5N med kodenavnet Kate dropper en torpedo mod USS Oklahoma. Slagskibet var allerede ramt af 3 torpedoer, da det begynder at rulle rundt. En af torpedoerne ramte et hul i skroget lavet af en af de første torpedoer og trængte dermed dybt ind i skibet, før den detonerede.

Nagumo havde planer om at gennemføre et tredje angreb rettet mod orlogsværftet, oliebeholdningerne og øvrige strategiske mål, men af frygt for modangreb mod hans egne hangarskibe opgav han og satte atter kursen mod Tokyo.

Værst gik det ud over skibene i "*Battleship Row*", hvor slagskibene lå fortøjet to og to. De yderste skibe blev ramt af torpedoerne, og slagskibet *USS Arizona* blev ramt af en panserbrydende bombe fra en japansk styrtbomber. Bomben trængte gennem panserdækket og detonerede nede i et ammunitionsmagasin. Alene 1.177 omkom her om bord, og vraget ligger som et minde om den morgen, hvor USA sov. I alt omkom 2.403 amerikanere den morgen på Hawaii.

Selv om den amerikanske regering havde taget visse forholdsregler, så kom det japanske angreb fuldstændig uventet, og det har plaget USA lige siden. Til gengæld kan man også sige, at den japanske konklusion om, at man nok kunne forhandle sig til en mindelig løsning, fordi amerikanerne ikke ønskede at gå i krig, var forhastet. Præsident Roosevelt, som igennem mere end to år havde forsøgt at få USA ud af isolationismen, holdt en af sine mest kendte taler dagen efter angrebet, hvor han i kongressen omtalte den 7. december 1941, som "*a day of infamy*", "*en skændselsdag*". Han havde pludselig en enig befolkning bag sig. Krigen krævede nedkæmpelse af det japanske kejserdømme. Fire dage efter

Godt kort over Pearl Harbor. Bemærk skibet i øverste venstre hjørne: USS Phoenix. Det blev solgt til Argentina. Sænket under Falklandskrigen af den britiske atomubåd HMS Conqueror. Da hed skibet General Belgrano. Zack Anderson.

USS Arizona eksploderer, USS Oklahoma ruller rundt. Kunstner ubekendt.

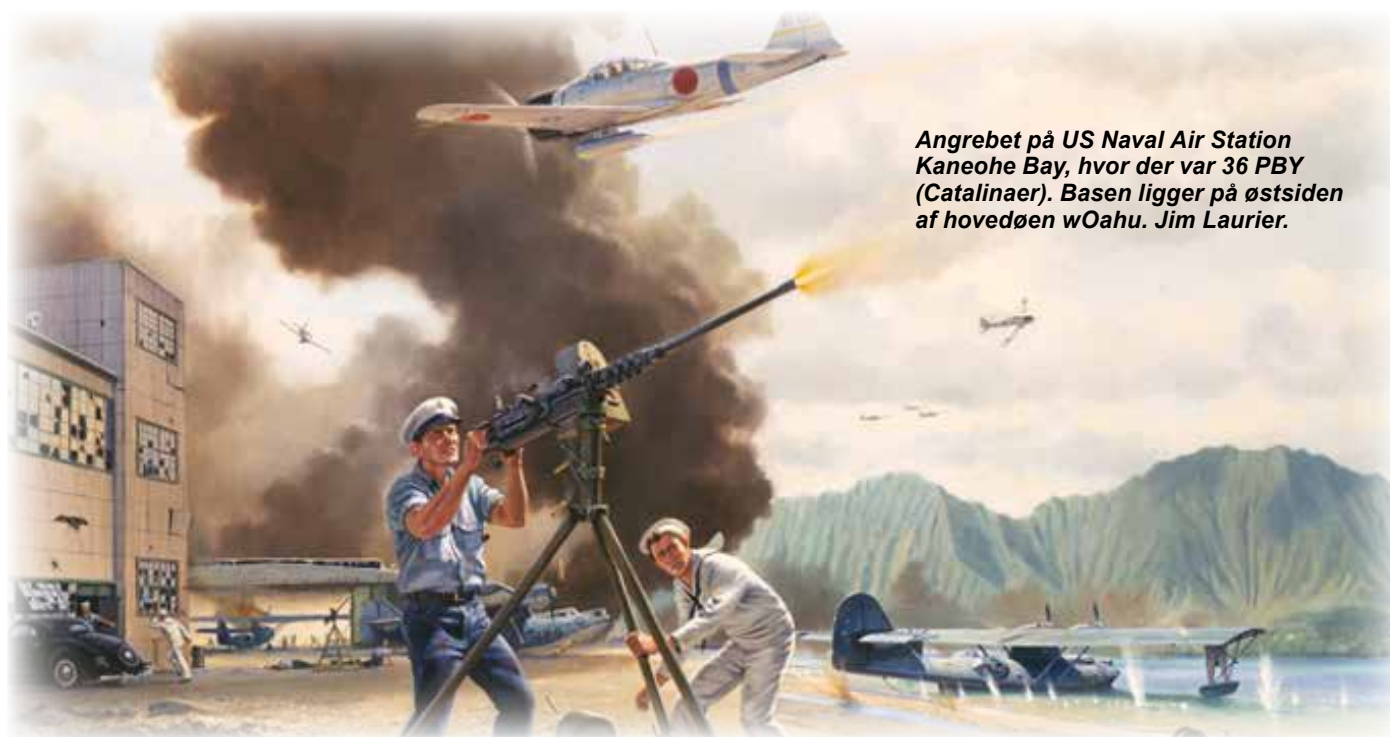
angrebet mod Pearl Harbor benyttede Hitler lejligheden til også at erklære USA krig.

Alle tre hangarskibe i den amerikanske stillehavsflåde var til søs, og de slap uskadt. De kunne bruges i de kommende aktioner, og præcis et halvt år efter angrebet på Pearl Harbor kunne den nye chef for den amerikanske stillehavsflåde, admiral Chester

Nimitz, med hjælp fra kodeknækkerne lokke admiral Nagumo i en fælde, som kostede den kejserlige japanske flåde fire sænkede hangarskibe. Året efter fik kodeknækkerne nys om, at admiral Yamamoto ville foretage en flyvning, som amerikanske jagerfly lige akkurat kunne nå. Flyet blev skudt ned over nogle øer øst for Ny Guinea den 18. april 1943, og det var amerikanernes hævn for angrebet mod Pearl Harbor.

Den 7. december 1941 blev et vendepunkt i amerikansk historie. Fra denne dag blev USA revet ud af isolationismen og blev – på godt og ondt – en stormagt, som indtog en førende position blandt øvrige nationer i kraft af sin politiske, økonomiske og militære kapacitet. ■

Artiklen har tidligere været offentliggjort i Jyllands-Posten.

Angrebet på US Naval Air Station Kaneohe Bay, hvor der var 36 PBY (Catalinaer). Basen ligger på østsiden af hovedøen wOahu. Jim Laurier.

Napoleons kroning 1804.
Svend Nielsen

Årets figurer på parade

Svend Nielsen fik prisen Best in Show i årskonkurrencen, hvor Claus Anderson fik favnen fuld af priser.

Spændingen blev trukket til det syderste, da Selskabet holdt sit traditionelle julemøde med årskonkurrence på Rødovregaard.

Da alle figurer og skatte var stillet op på udstillingsbordene og alle aftenens deltagere havde beset, vurderet og bedømt de udstillede figurer, skulle vi helt hen til sidst i aftenens program, før spændingen om konkurrencens vindere blev udløst.

Selskabets præsident, Hans Christian Wolter, bød de små 30 deltagere i julemødet velkommen.

Han mindede om, at datoen for julemødet, den 2. december, også var datoen for Slaget ved Austerlitz, der ikke mindst handlede om sammenhold – bedre eksekveret på den franske side end hos koalitionen af de russiske og østrigske hærstyrker.

Det førte præsidenten videre til at fremhæve det sammenhold, der præger Dansk Militærhistorisk Selskab. Her spiller det omfattende mødeprogram, tidsskriftet og hjemmesiden en betydningsfuld rolle for medlemmerne til at skabe sammenhold.

Julemødet er også resultatet af en prisværdig indsats fra flere sider – Aksel Willumsen og Christian Raun stod som tidligere år for planlægning og afvikling af det hyggelige julemøde og ikke mindst afviklingen af årskonkurrencen, Steen Jensen var aftenens kok og stod for serveringen af en menu bestående af grønlangkål med hamburgerryg med hvide og brune kartofler samt æblekage til dessert, og Nanna-Maria Anderson spillede smukt de kendte julesange på flyglet.

I årskonkurrencen var der ni kategorier samt kåringen af Best in show. Præmierne var de fornemme vinderdiplomer udformet af Christian Raun samt en flaske af Chakotens berømte årgangsrødvin.

H.D.

Traditionen tro bød aftenen på julesange med akkompagnement af Nanna-Maria Anderson.

Chefkokken Steen havde tilberedt den dejlige julemenu, som medlemmerne nød med stort velbehag. Her står Steen med sin kone Hanne, der stod for æblekagen.

Snakken gik ved bordene, men andre så på de udstillede figurer og udfyldte stemmesedlerne.

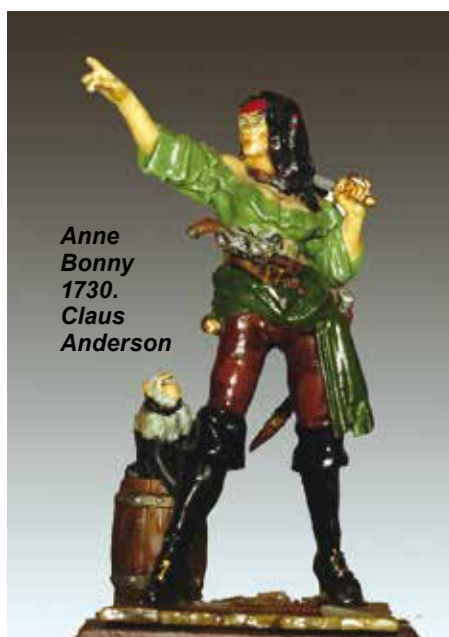

Fotos:
Christian
Raun

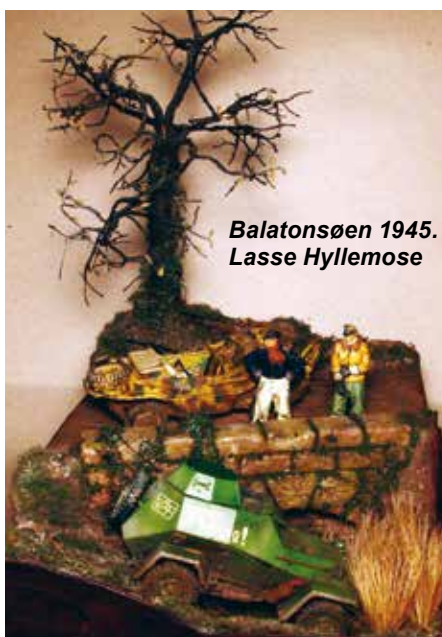
Commandant 6. Cuirassiers.
Brian Petersen

Marchen til Abu Klea.
Claus Mogensen

Anne
Bonny
1730.
Claus
Anderson

Balatonsoen 1945.
Lasse Hyllemose

Svend Nielsen modtager prisen for
Best in Show.

Vindere af Chakotens årskonkurrence 2017

Best in Show

Svend Nielsen, nr. 1,
Napoleons kroning 1804

Legetøjsfigurer

1. Claus Mogensen, nr. 20,
Marchen til Abu Klea
2. Finn Thorsen Hansen, nr. 32,
Robin Hood

Enkeltfigurer op til 65 mm

1. Brian Petersen, nr. 9,
2eme Cerveau-Legeres Lancers 1811
2. Claus Anderson, nr. 34,
Murat 1810

Rytterfigurer op til 65 mm

1. Claus Anderson, nr. 36,
General Eduard de Colbert 1815
2. Christian Raun, nr. 25,
Dansk artillerisergent med hest 1915

Enkeltfigurer over 65 mm

1. Brian Petersen, nr. 15,
Commandant 6. Cuirassiers
2. Claus Anderson, nr. 49,
Anne Bonny 1730

Rytterfigurer over 65 mm

1. Claus Anderson, nr. 38,
Napoleon

Krigsspilsfigurer op til 30 mm

1. Claus Anderson, nr. 39,
Sydstatsgeneral
2. Ole Thureholm, nr. 2,
Kiss Me Kate

Figurgrupper og vignetter

1. Lasse Hyllemose, nr. 26,
Dybbøl Banke 1848
2. Claus Anderson, nr. 46,
Pharaoh Rameses II 1288 BC

Diorama, opstillinger

1. Svend Nielsen, nr. 1,
Napoleon kroningen 1804
2. Lasse Hyllemose, nr. 28,
Balatonsoen 1945

Det hjemlige skatkammer

1. Claus Anderson, nr. 50,
We Want Paint
2. Aksel Willumsen, nr. 19,
Sovjet Mappe

Årets figurer på parade

(fortsat fra forrige side)

General Eduard de Colbert 1815.
Claus Anderson

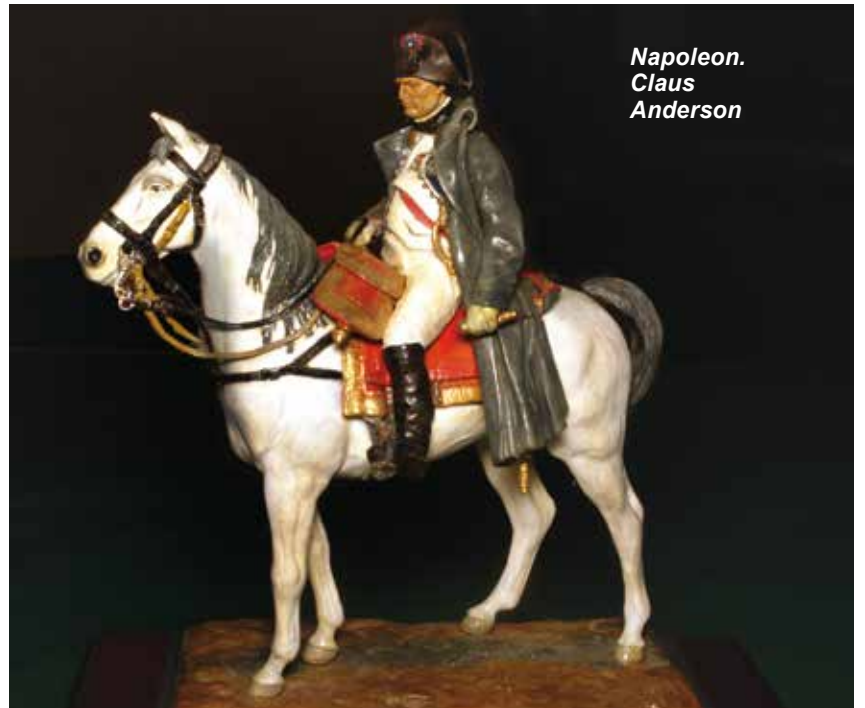

2eme Cehveau-Legeres Lancers 1811.
Brian Petersen

Livgarden, Dybbøl
Banke 5. juni 1848.
Lasse Hyllemose

Napoleon.
Claus
Anderson

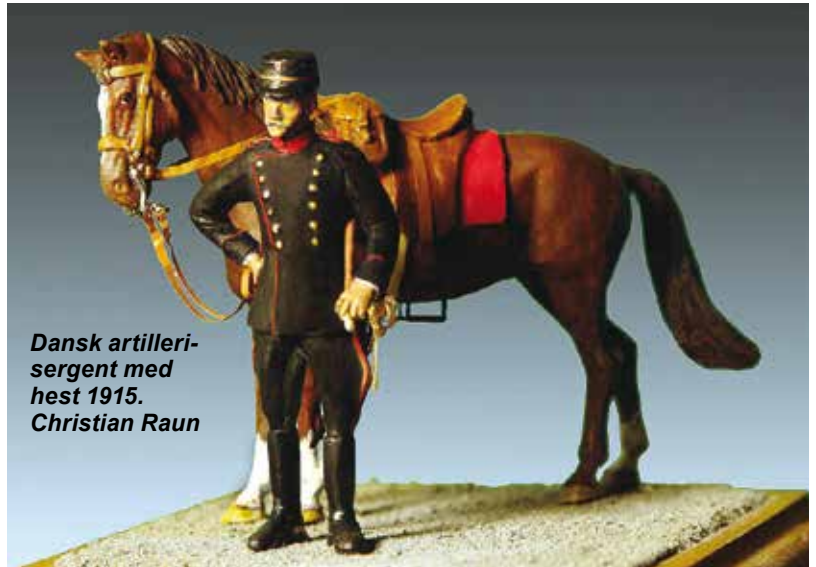
Robin Hood.
Finn Thorsen Hansen

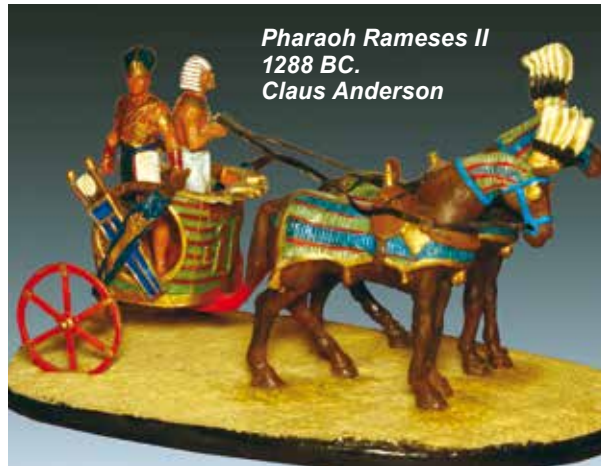
*We Want Paint.
Claus Anderson*

*Dansk artillerisergent med hest 1915.
Christian Raun*

*Sovjet Mappe.
Aksel Willumsen*

*Pharaoh Rameses II
1288 BC.
Claus Anderson*

*Murat 1810.
Claus Anderson*

Danish Design by Marianne Sass Petersen

New **Sword** Stand

Se www.SwordStand.dk for udvalg og yderligere information

www.SwordStand.dk

order@swordstand.dk · +45 40 11 81 07 · Denmark

I to bind skriver historikere fra flere lande og mange fagområder om de episoder og emner, hvor netop deres land spillede en fremtiddende rolle i Store Nordiske krig.

Det store værk om Store Nordiske Krig

Hvad militærhistorien og krigsspillet angår, har Store Nordiske Krig ofte stået i skyggen af Den Spanske Arvefølgekrig, hvor den engelske hær høstede berømmelse under Marlborough. Store Nordiske Krig forandrede imidlertid Nord- og Østeuropas historie afgørende og introducerede Europa til en ny stormagt Rusland, mens gamle riger som Polen brød sammen. Sveriges korte, men effektfulde tid som europæisk supermagt fandt en brat afslutning. Store Nordiske Krig kan også synes uoverskuelig, da den præges af mange kombattanter med hver deres helt specielle og ofte modstridende agender, ligesom krigen blev ført over store afstande, hvorfor det er svært at bevare overblikket. Nu bliver der heldigvis rådet bod på disse problemer med Stephen

Kling "The Great Northern War Compendium" i to bind.

Stephen (Steve) Kling ønsker at påpege Store Nordiske Krigs betydning og har som formand for The Historical Game Company og forfatter fået det geniale indfald at indbyde historikere fra flere lande og mange fagområder til at skrive om de episoder og emner, hvor netop deres land spillede en fremtrædende rolle i Store Nordiske Krig.

Takket være Chakotens udmærkede redaktions anbefaling befinder Deres ydmyge anmelder sig derfor i selskab med Dan H. Andersen, Michael Bregnsbo, Karl Erik Frandsen og Keld Hald Galster for blot at nævne de danske bidragydere.

Da artikelformen tvinger os bidragydere til at udtrykke os kort og klart, bliver

resultatet et bredt favnende, men koncist værk, der kommer vidt og fyldestgørende omkring på alle områder, der gør os klogere på bemeldte krig, dens forløb og udfald. Ikke alene slagene, men også hærenes organisation, samfundsopbygningen, intriger, epidemier og fyrsteforviklinger stifter læseren bekendtskab med.

Værket er i tilgift en sand skatkiste af såvel datidige som moderne illustrationer, hvor ikke mindst maleren Mitchell Nolte må fremhæves, da hans streg formår at vække fortidens helte til nyt liv, mens få har skildret en epidemi så knugende som kunstneren Karina Macgill formår at gøre det i hendes illustration til Frandsens artikel om de pestepidemier, der ledsagede Store Nordiske Krig og i høj grad prægede de militære dispositioner. Kort sagt møder man en mængde højst kvalificerede malere og tegnere, som vi kun kan håbe at se langt mere til.

Krigerkongen Karl XII

Karl XII fremstår som andet og mere end en maniodepressiv bersærk, da artiklerne påviser, at den svenske ledelse

Peter den store efter generobringen af byen Narva, som blev generobret af Rusland i 1704. Maleri af Alexander Zauerveid.

Slaget ved Kalisz 1706 udkæmpedes mellem Sverige og Rusland. De svenske styrker var allieret med Polen-Litauen og blev ledet af Arvid Axel Mardefelt. De russiske styrker var allieret med en saksisk-polsk-russisk hær og var den vindende part i slaget. Maleriet viser Augustus II i slaget ved Kalisz.

gik frem efter en overordnet og ganske fornuftig strategi, ligesom det vises, hvordan klima, logistik og politiske forhold tvang beslutningstagerne til at tage risici, der i den pågældende situation faktisk var ganske fornuftige.

Karl XII's hovedangreb mod Rusland var måske bedre planlagt end Napoleons og Hitlers forsøg, da Karl XII kunne gøre regning på støtte fra Zaporog-kosakkerne og et større bondeoprør (Bulavin-opstanden og Mazeppaopstanden), idet kosakker og bønder var bevidste om, at der ikke var plads til deres oprindelige livsform Peter den Stores nye Rusland. Det lykkedes kun i yderste øjeblik Peters hære at slå opstandene ned og berøve Karl en oplagt allieret, så de eneste kosakker, der var tilbage, alle var på zarens side og nu afskar de svenske forsyningskolonner.

Karl XII's og Sveriges problem var, at det svenske Østersø-imperium simpelthen var for stort at forsvare, hvis naboerne blev enige om at angribe det samtidig. Karl XII's eneste chance var at vinde klare sejre, der påførte fjenden så

Peter den Store indtager Nöteborg i Rusland i 1702. Maleri af Alexander Kotzebue.

Det store værk om Store Nordiske Krig

voldsomme tab og udgifter, at fjenden oprigtigt søgte fred. Den svenske taktik måtte nødvendigvis være aggressiv og sigte mod at påføre fjenden ødelæggende tab, hvorfor man perfektionerede den gammelkendte svenske ”gå-på”-taktik, og selv om svenske geværslaver ikke var at kimse af, så søgte man at fremvinge afgørelsen ved bajonetangreb. Taktikken tvang svenskerne til at søge afgørende slag, og såfremt det ikke lykkedes at sprænge fjenden i et stormløb, ville et mislykket angreb fra svenskernes side være lige så ødelæggende som det, de havde håbet at tilføje fjenden.

Trods imponerende sejre nåede Karl XII aldrig at presse fjenden hertil, hvorfor krigen blev den krig, hvor Sverige vel vandt de fleste kampe, men tabte krigen.

Generalerne omkring Karl XII kommer også til deres ret i artiklerne, og der bliver også plads til officeren Johan Gustav Renat, der som russisk krigsfange igen blev taget til fange af kalmukkerne og på kort tid blev militærrådgiver hos khan Tsewang Rabtan, da det gamle krigerfolk kalmukkerne intet havde mod nye ideer og våben, især når det var kalmukkerne, der fik lov at anvende de nymodens tingester på andre. Renat vendte hjem rig og æret i 1733 efter at have sat Centralasien på den anden ende.

Kling afstår klogeligt fra at tilbyde noget psykologisk portræt af Karl XII. Man kunne dog godt have ønsket, der havde været lidt mere om kongens kontroversielle første- og finansminister George Heinrich von Goortz, hvis indsats for at finansiere krigen kostede ham livet, da han fik skylden for nederlaget. I kompendiet optræder han stort set kun i forbindelse med sit katastrofale forsøg på at rejse penge ved at love de landflygtige engelske jakobitter mulig hjælp til at generobre Englands trone, forudsat de lige kunne låne Karl lidt penge først, så han kunne sætte zaren på plads.

Zar Peter, den moderne tyran

Sveriges hovedmodstander var Rusland personificeret i Peter den Store, som med hårdhændede, men effektive midler formåede at opbygge og genopbygge en militærmagt. Den lærte af sine erfaringer og udviklede en taktik omkring det aggressive forsvar, som kunne bremse gå-på-taktikken. Russerne anlagde forskansninger foran deres front, som svenskerne først skulle erobre, hvilket

Slaget i Køge Bugt i 1710, da orlogsskibet Dannebrog brændte. Maleri af Christian Mølsted.

bragte angrebet i uorden, hvorefter en koncentreret russisk ildkraft standsede det svenske bajonetangreb. Ved Poltava måtte det svenske centrum under den uheldige general Carl Gustav Roos således bruge så megen tid på at erobre nogle tilsyneladende umotiverede skanser, at de slet ikke nåede frem til hovedslaget, men tværtimod for totalt vild og endte med at måtte overgive sig.

Man må også give den russiske hær æren for ikke alene at kunne gendanne sig efter voldsomme nederlag, men også føre krig på flere fronter samtidig. Det er her spændende at erfare, at kosakkerne aldeles ikke var zarens trofaste krigere, men en i realiteten selvstændig befolkningsgruppe, der mente, at zaren kunne være ganske fin, blot han holdt sig langt borte, mens de snarere så den pågående Peter som en gudløs kætter, der burde behandles som sådan. Den russiske hær viste også en forbløffende evne til at improvisere,

specielt på det nautiske område, som da fyrst Golitsyns reserve i slaget ved Palkane 1713 krydsede Mallassøen på improviserede tømmerflåder og angreb forsvaret i flanken, og ved krigens slutning, hvor den russiske flåde diskret pustede til den svenske civilbefolkning modvilje mod krigen ved at landsætte kosakkommandoer langs Sveriges kyster og sågar i Stockholms omegn.

Der er også en god gennemgang af mændene omkring zar Peter fra den farverige fyrst Menshikov til den geniale danske overlever Poul Wendelboe de Løvenørn. Menshikov lagde navn og ryg til de barske tiltag, Peter måtte udføre, men som i modsætning til sin modpart hos Karl XII von Goortz slap godt fra det, da Peter som bekendt vandt.

Hære og mænd

”The Great Northern War Compendium” har en imponerende gennemgang af de krigsførende magters hære, deres sammensætning, udrustning og unifor-

mering (eller mangel på samme), hvor der lægges vægt på, hvor vandene deler sig mellem vore dages uniformseksperter om, hvordan en uniform har set ud, og hvornår den kom i brug.

Den svenske og den russiske hærs gennemgås minutiøst, ligeså behandles de andre store krigsdeltagere Sachsen-Polen og Danmark-Norges hære indgående. De ”mindre” magter glemmes dog ikke. Gottorps hær beskrives, selv om størstedelen af hæren var udlånt til England i Den Spanske Arvefølgekrig. Hannover og Preussen, der mest sad på sidelinjen, behandles også, og man får et spændende indtryk af de noget kaotiske forhold i de hårdtslående polske og lithauske hære, hvor panserryttere af økonomiske grunde erstattede de frygtede vingede husarer.

Samtidig med hovedkrigen formåede diverse adelsopbud af panserryttere i Polen og Litauen i et stadigt skiftende væv af alliancer, som dog ikke reddede deres lande fra at blive opslugt af Rusland. Selv så frit organiserede opbud som de forskellige kosakfraktioner præsenteres overskueligt og uddybende, og der er en god præsentation af den osmanniske hær, som faktisk påførte Peter den Store hans største militærpolitiske

ydmygelse ved Prut, hvor de tyrkiske forhandlere ikke godtog zarens forsøg på at prutte om fredsbetingelserne.

Der er også gode portrætter af August den Stærke af Sachsen/Polen, som nok var Europas mest frugtbare og farverige fyrste, omend hans allierede ofte ønskede, at kongen brugte mere af energien i felten end i sengen, og Frederik IV, som her fremstilles mere rationel og effektiv, end han ofte fremstår i dansk populærhistorie.

De mange artikler sætter flere begivenheder ind i et andet lys. Således lader det til, at Karl XII, da han invaderede Rusland, kunne gøre regning på større lokal opbakning end Napoleon og Hitler, da kosakkernes interesse i et stærkt zarstyre kunne ligge på et meget lille sted, og det åbenbart kun var med nød og næppe, at det lykkedes zar Peter at slå omfattende kosakrevolter og bondeoprør ned, inden Karl XII kunne forene sig med kosaklederen Mazeppa og de frygtede zaporog-kosakker.

Der gøres også rede for den mærkværdige affære i 1715, hvor svenske kontakter til de landflygtige skotske jakobitter vakte panik i England, da regeringen i London tog svenske løfter om militærhjælp mod økonomisk bistand for fuldt pålydende og overså, at jakobit-

terne næppe havde pengene til at købe sig svensk hjælp. Selv om affæren fik vidtrækkende politiske konsekvenser, så skal man som krigsspiller vove sig ud i meget komplicerede kontrafaktiske forløb, inden man kan lade general Stenbock og hans karoliner give slaget ved Sheriffmuir et andet udfald eller lade John Churchill, hertug af Marlborough, møde Karl XII på slagmarken.

Det er interessant, at hverken Dan H. Andersen eller Bengt Nilsson i deres artikler om Peder Wessel Tordenskjold og Karl XII og disses endeligt fæster lid til sammensværgelsesteoriene, men i stedet trækker tæppet væk under de konspirationsteorier, der endnu i dag florerer om de to dødsfald. Generelt fremtræder den danske krigsindsats i artiklerne langt mere målrettet og effektiv, end man oftest får indtrykket af i især ældre dansk historieskrivning, hvor danskerne bortset fra Tordenskjold stort set fremstilles som pudsige fjumrehoveder, der snarere burde optræde i en Holbergkomedie end på historiens skueplads.

Kompendiet munder ud i et velbegrunnet kontrafaktisk forløb i en overvejelse over, hvorvidt en svensk sejr ved Poltava kunne have ændret verdenshistorien? Man når frem til, at med mindre zar Peter ligefrem havde været så uheldig at blive dræbt, så havde han formentlig også kunnet ryste et nederlag ved Poltava af sig, da sejren blot ville sikre Karl uhindret afmarch fra russisk territorium med en allerede stærkt svækket hær tilbage til det polske militære hængedynd af blodige og udsigtsløse kampe, hvorfor krigens udfald i det lange løb var blevet det samme, at Sverige ville køre træt og give op.

Værket afsluttes med en solid gennemgang af museer og samlinger omkring Store Nordiske Krig, ligesom der lader til at være et væld af aktive reenactment-grupper, og skulle man få lyst til at genskabe de store begivenheder under mere beskedne forhold, er der også en god liste over producenter af modelsoldater.

Sagt lige ud: ”The Great Northern War Compendium” bør blive et nyt standardværk såvel for den interesserede amatør som for militærhistorikeren og for figur-samleren og krigsspilleren.

Stephen L. Kling, Jr: “The Great Northern War Compendium 1700-1721”, 2 bind. Udgivet af THGC Publishing (The Historical Game Company) St. Louis 2015. ISBN 978-0-9964577-7-0. 125\$ for begge bind.

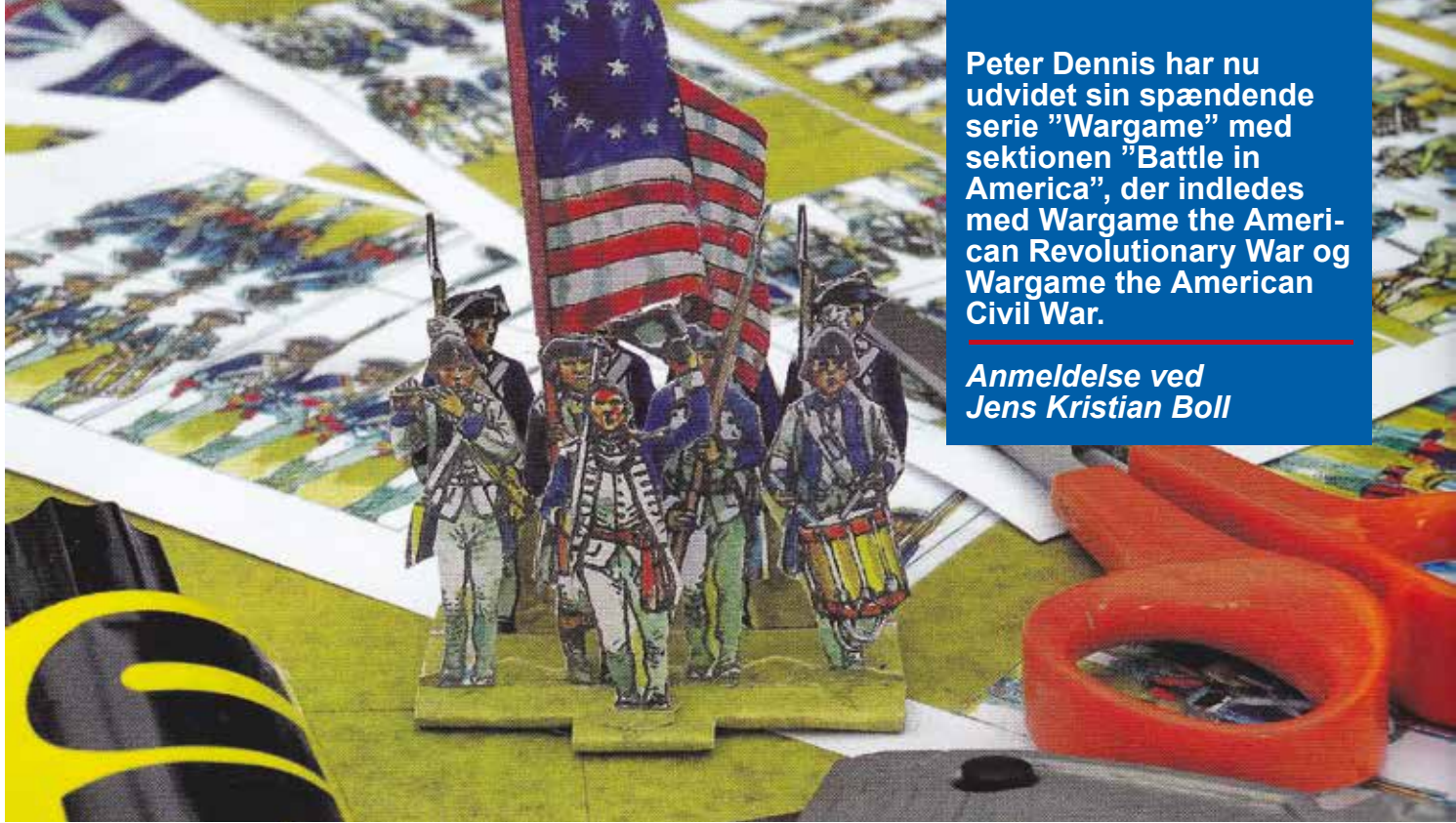
Tordenskjold på Løvendahls Gallej 1714. Maleri af Chr. Mølsted.

Peter Dennis har nu udvidet sin spændende serie "Wargame" med sektionen "Battle in America", der indledes med Wargame the American Revolutionary War og Wargame the American Civil War.

Anmeldelse ved
Jens Kristian Boll

Da papirkrigerne gik over dammen

Hæfterne lever fuldt ud op til den standard, de foregående bind i serien har sat.

Begge hæfter følger det gode princip, at køberne erhverver sig retten til at indscanne og kopiere frit til eget brug fra plancherne i hæftet. Efter udprint klæber man sine kopiark op på tyndt pap, klipper figurerne ud, folder dem og monterer dem. På den måde får man en hær af "spillebrikker", hvor en fodfolksenhed udgøres af 8 figurer i 2 rækker af 4, og en rytterenhed af 2 rækker af 3 beredne. Krigspillere eller samlere, der kan lide at have store styrker opmarcheret i rækker og geled, kan dermed skaffe sig anseelige hære uden at overbelaste økonomien eller spisebordet, hvad der let kunne være tilfældet, hvis hærene bestod af de traditionelle metalfigurer. Man skal ej heller forglemme, at Peter Wilsons figurer er "færdigmalede" og blot skal limes op for at være klar til kamp.

Revolutionerende

Wargame the American Revolutionary War indledes med den amerikanske hær. En vis kronologi gør sig gældende: Først kommer et ark med militstropper, hvor man i samme geled ser røde, grønne, brune civile frakker og andre mænd iført vest og skjortearmer. Så følger et ark med de frygtede grænskrigere, der kæmper i åben formation.

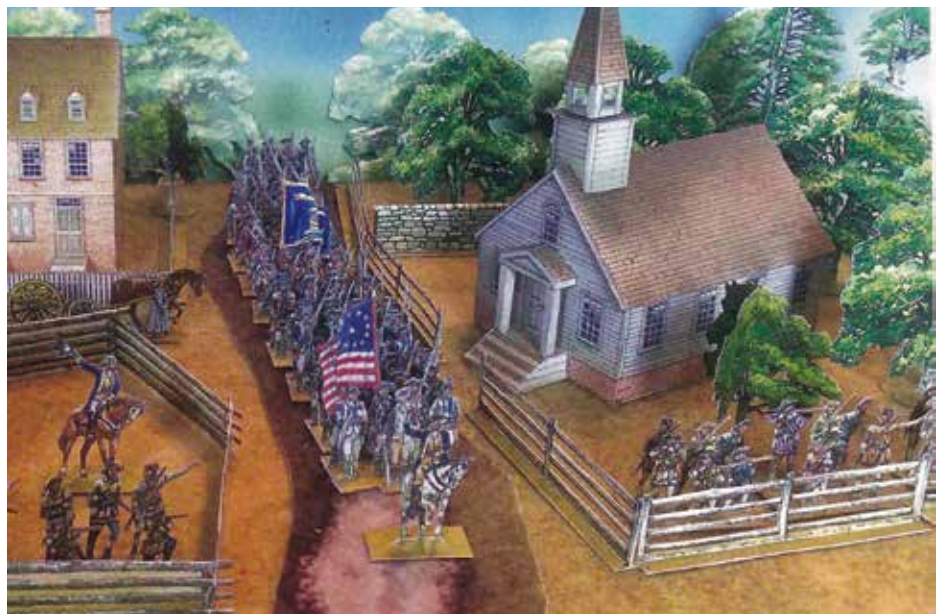
Uniformsforvirringen i den tidlige amerikanske hær vises, da der både er et ark med soldater iklædt de officielle blå uniformer og et ark med soldater

klædt i de mere hyppige (og billigere) brune uniformer. Man når dog også frem til Washingtons regulære (og regulært uniformerede) soldater fra Continental Army og deres stilige franske forbunds-fæller. Hertil kommer American light dragoons og et artilleri.

Ser man på arkene til den engelske hær, får amerikanerne deres sag for. Den engelske hær udgøres ikke alene af "traditionelle" rødfrakker, men også af grenaderer med bjørneskinshuer og højlandere i kilt. De kendte hessiske lejetropper er både til stede som almindelige fottusser og som strunke

grenaderer, for slet ikke at tale om amerikanske loyalister, rytteri, artilleri og en lille skare indianere.

Peter Wilson har indrettet de vedlagte regler og de medfølgende slagmarks-scenarier efter Uafhængigheds-krigens særlige karakter: Englænderne råder over de bedste soldater, men amerikanerne kan mønstre flest, hvorfor den amerikanske spiller kan sætte flere regimenter på bordet. Mens kampens resultat i Wilsons spil ellers afgøres af, hvem der har tilføjet fjenden de største tab, så reduceres amerikanernes tab med 50% i optællingen, idet man går ud fra, at en del militsregimenter og nye regi-

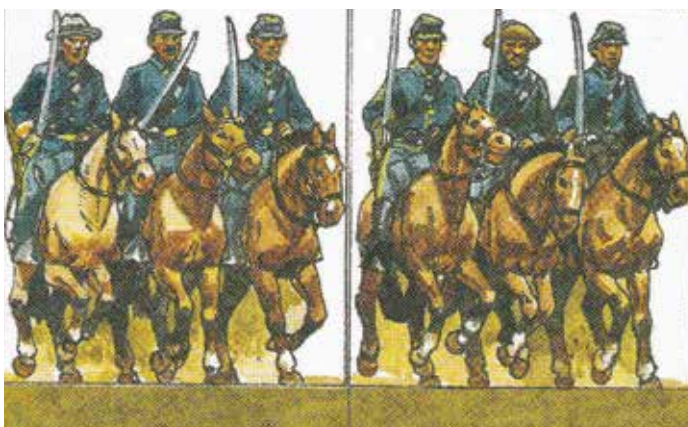
menter foretrak at stikke af i tide frem for at falde på ærens mark, men snart igen vil slutte sig til hæren. Derfor må den engelske spiller huske at begrænse sine egne tab, da han ellers let kan stå i den ejendommelige, men ikke uhistoriske situation, at han vel har dræbt flest, vundet slagmarken, men tabt krigen.

Slagmarken får karakter af de fortræffelige modelhuse og andre modeller, der følger med. Selvfølgelig møder vi den traditionelle bjælkehytte, men der vanker også et toetagers hus i mursten og en charmerende lille kirke i træ. Der til kommer de traditionelle trægårder, der gav kolonitidens landskab karakter. Skulle man finde, at tre bygninger er for lidt til en landsby, da kan man supplere med de tre bygninger fra hæftet *The American Civil War* uden at begå for store anakronismer. Selv ark med typiske amerikanske træer kan scannes, udprintes og monteres. Kort sagt har Peter Wilson leveret endnu et hæfte, der vil begejstre såvel den uniformsinteresserede som strategen og krigsspilleren

De blå og de grå

At vore dages USA ikke er kommet til rette med Borgerkrigen mindes vi om, da Wilson i *Wargame the American Civil War* klogeligt og med fede typer gør opmærksom på, at dette hæfte blot er et spil, og at han ved, at Borgerkrigen var en forfærdelig affære, der stadig vækker stærke følelser og stærke debatter, og at han på ingen måde har til hensigt at udtrykke manglende respekt for de tapre kombattanter på begge sider.

Først præsenteres Nordstatshæren i traditionelle blå uniformer, idet man også får et ark med the Iron Brigade (der brugte bredskyggede hatte frem for kasketter) og et ark med de afro-amerikanske regiment. Der er også to ark med de farverige og effektive zouaw-soldater. US Cavalry og artilleriet savnes heller ikke. Heroverfor kan man blive en smule skuffet over Sydstatshæren. Selv om soldaterne er flot tegnede og farvelagte,

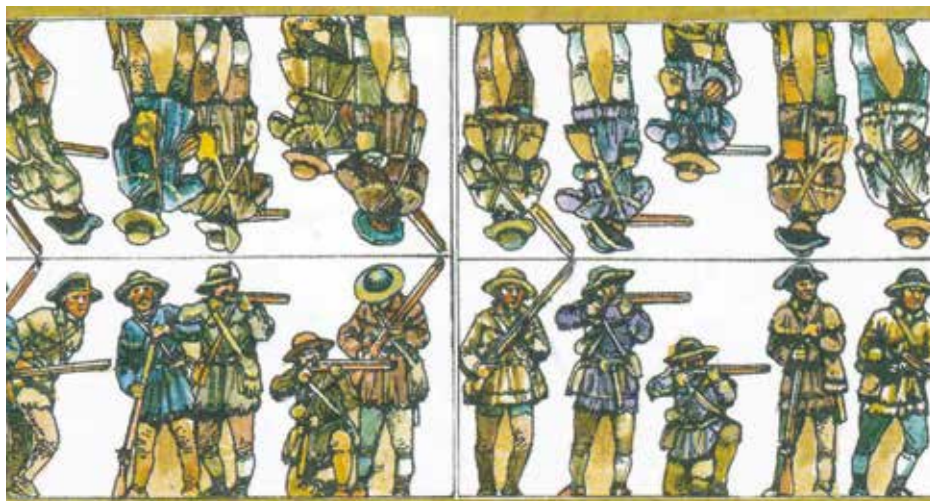

Peter Dennis:
American Revolutionary War og Wargame the American Civil War.
Begge er på 48 sider og koster 16,95 euro. Udgivet af Helion Company.

så er alle tre infanteriark holdt i "the rugged rebel"-stilen, hvor Sydstatssoldaterne øjensynligt går i krig i deres civile tøj. Personligt kunne jeg godt have ønsket mig at se Sydstaternes zouaw-regimenter, ikke mindst Tiger-bataljonen og andre specialenheder få deres egne ark, og hvorfor ikke et ark med soldater i den særlige butternut-farvede-uniform? Uniformshistorikere som Ron Fields og David Miller har jo også påvist, at Sydstatshærene i det mindste i lange perioder formåede at give deres regiment et mere ensartet udseende, end det de har på Wilsons ark, omend den særlige brune nuance butternut tit var mere fremherskende end den foreskrevne grå farve.

Bortset fra dette lille opstød så er *Wargame the American Civil War* simpelthen fremragende. Sydstaternes kavaleri og de medfølgende beredne officerer er som taget fra Borte med Blæsten.

Husmodellerne er fremragende. Flottest er en typisk rødmalet høj amerikansk lade, men en to-etagers træbygning med verandaer ved stue og første sal, der er inspireret af Trojel House i Gettysburg, og et mindre hus, der vækker minder om the Henry House fra slagmarken ved Bull Run, er også af højeste kvalitet. Endnu flere gårde, såvel i sten som i træ, gør det muligt at skabe et typisk borgerkrigslandskab. Gærderne blev ofte samlingspunkter for retirerende regiment, der ifølge enhver militærlogik burde være gået i opløsning, men bag gærden samlede sig påny for med held at vende tilbage i kampen. Da gærderne ikke kunne beskytte effektivt mod fjendens kugler, må det mere være deres psykologiske end deres praktiske funktion som barrierer, der har gjort udslaget. De fleste, der samler figurer i 28 mm-formatet, vil være glade for, at der i blandt modellerne forefindes et ark med en overdækket trosvogn med fuldt forspand (6 heste). I modelverdenen er troværdige trosvogne sjældne og ofte meget dyre, så da Wilsons vogn kan indgå som trosvogn i de fleste hære fra senmiddelalderen frem til 1. Verdenskrig, kan den råde bod på et ofte dybtfølt savn.

Fotos: Henrik Denman

National Army Museum går nye veje

Efter en omfattende ombygning er National Army Museum i London genåbnet, og det byder de besøgende på mange overraskelser.

Af Henrik Denman

Efter nogle års ombygning er National Army Museum i London genåbnet. Det erstatter det gamle museum, som blev grundlagt i 1960, og efter tre års byggeri, hvor museet var lukket, kunne det sidste år åbne dørene til en helt ny museumsbygning.

Det er imidlertid ikke kun bygningen på Royal Hospital Road i Chelsea, der er en nyskabelse. Museets udstillinger går helt nye veje i forhold til andre militærhistoriske museer – og det i en sådan grad, at der siden åbningen i marts 2017

har været furore, heftig debat og opstandelse over det nye museum.

Museet i dets nye skikkelse vil provokere og lægge op til debat og eftertanke. Gennem hele museet bliver de besøgende konfronteret med spørgsmål og dilemmaer om deres forhold til hæren, om krig og militærkonflikter. Man udfordres på moralske spørgsmål om grænserne for brug af tortur, civile tab i krige og behandlingen af tilfangetagne, fjendtlige soldater.

Den heftige debat om det nye museums stil og formål har nu ført til, at museets

leder, Janice Murray, trækker sig fra posten og erstattes af den tidligere officer, Justin Maciejewski, som har 27 års erfaring fra den britiske hær.

Rokaden i chefkontoret er blevet godt imod. Militærhistorikere, der har deltaget i debatten, hilser det velkommen, at den nye direktør har en dyb forståelse for og indlevelse i hæren og de værdier, hæren står for. Kritikerne er godt klar over, at en ændring af museet vil koste både tid og penge, men man ser frem til, at museet i fremtiden skal udstråle viden, forståelse og sympati for hæren.

Inden National Army Museum undergår en større forandring, kan man sagtens afsætte god tid til at se de mange udstillinger, som i dag indgår i museet.

Hærens rolle

I stedet for at vise og fortælle om militærets historie og udvikling kronologisk gennem tiderne i mere traditionel form har museet valgt at fokusere på den rolle, militæret spiller i den moderne

Udstillingen om store slag er inddelt i fire sektioner.

National Army Museum har fået en åben facade, der i højere grad byder de besøgende velkommen.

verden, og at fokusere på nogle af de spørgsmål og dilemmaer, som krig og militærkonflikter rejser.

Det nye museum viser hærens rolle gennem tematiske udstillinger – Insight, Soldier, Army, Battle og Society. Temaudstillingerne giver mulighed for at udforske og diskutere hæren og dens betydning for samfundet på en ny og udfordrende måde. Udstillingerne er også interaktive.

Insight-afsnittet får man indsigt i, hvor den britiske hær har været til stede og haft indflydelse over det meste af verden. Den britiske hær har virkelig haft en global indflydelse, og på udstillingen ser man genstande med tilknytning til militær tilstedeværelse i mange lande og regioner.

Temaudstillinger Soldier viser og fortæller, hvem der kan blive soldat, og hvordan tilværelsen som soldat former sig. Man kan høre soldater fortælle om deres tilværelse, og man kan også læse William Robertson, der begyndte som menig soldat og sluttede som Field Marshal, beskrive soldaternes grove opførelse og sprogbrug og udbredte drikkeri. Men som udstillingen også fortæller, er soldaters natur og adfærd komplekse. Når de forlader det civile liv, bliver de forment af hærens regler og kultur.

Udstillingen dykker ned i sider af soldaterlivet, som man kun kender, hvis man har været i hæren. Det handler om våbentræning, værdier og standarder, bespisning, uniformer og udfordringerne på felttog.

Afsnittet Battle er nok den del af udstillingen, som vækker bredest interesse. Besøgende, der har besøgt det gamle National Army Museum og militærhistoriske museer i andre lande, vil sandsynligvis fatte størst interesse for udstillingen om slag gennem tiderne, som den britiske hær har været involveret i.

Museet viser forskellige sider af soldaterlivet med f.eks. uniformeringen.

Den britiske hær udspringer af de voldsomme begivenheder, der prægede de britiske øer i 1600-tallet, da Kong Charles I blev hængt og konflikten mellem de kongetro og parlamentet under ledelse af Oliver Cromwell resulterede i borgerkrigen i 1640-erne. Parlamentet skabte grundlaget for en ny opbygning af hæren, som var den første professionelle hær i Storbritannien.

De store slag

Udstillingen om store slag er inddelt i fire sektioner: perioden med heste og rifler (fra 1640-erne til 1840-erne), perioden med hurtige skydevåben (fra 1840-erne til begyndelsen af 1900-tallet), perioden med totalkrig (1914-1945) og moderne krigsførelse (1946 til i dag). Udstillingen viser, hvordan den militære taktik har udviklet sig, og hvordan den teknologiske udvikling har ændret krigsførelsen.

I afsnittet Army fokuserer udstillingen igen på en række grundlæggende spørgsmål, som tilskueren kan overveje: Hvorfor har Storbritannien en hær? Og hvorfor har riget en Royal Navy, men ikke en Royal Army. For at finde frem

En del af udstillingen fokuserer på nogle af de spørgsmål og dilemmaer, som krig og militærkonflikter rejser.

til nogle af svarene handler en del af udstillingen om den uroprægede periode i 1600-tallet, da hæren spillede en vigtig rolle i udviklingen af Storbritanniens liberale demokrati.

I udstillingsdelen Society kan man se et righoldigt udvalg af eksempler på, hvordan hær og krig eksponeres i samfundet som helhed – f.eks. i film og nyhedsmedier.

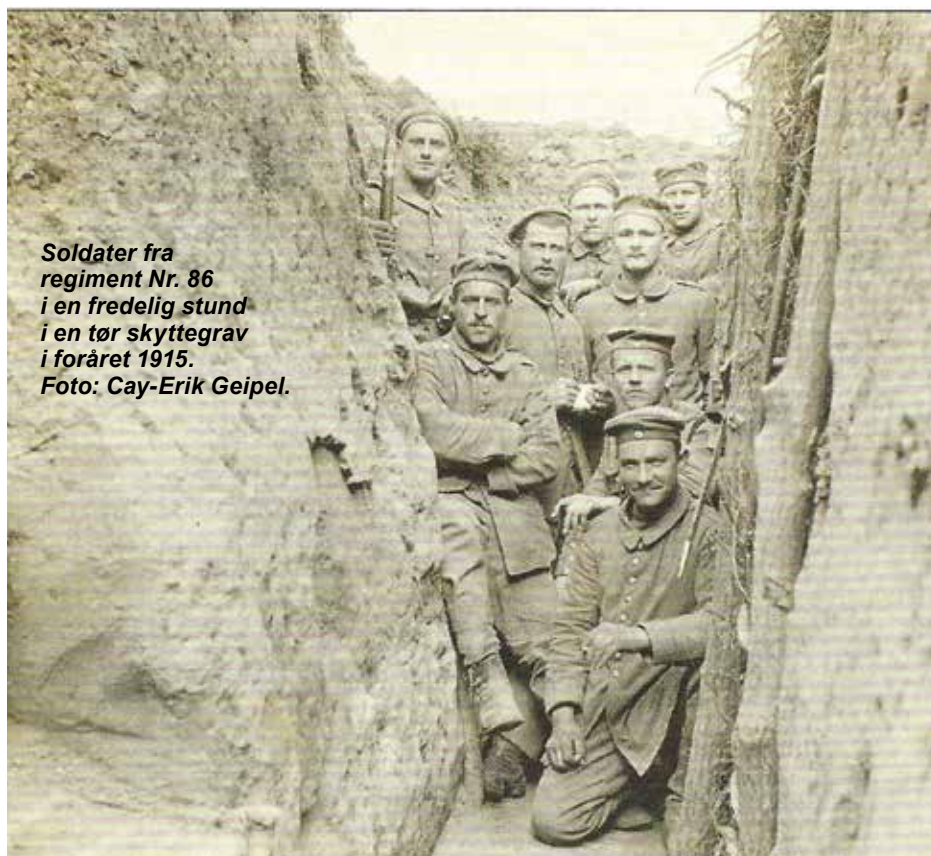
Det er oplagt, at det nye museum ikke kun henvender sig til militærhistoriske entusiaster. Der er lagt stor energi i at gøre museet interessant for alle. Museet giver ikke svar på de mange kontroversielle dilemmaer, det opstiller, og på den måde er det positivt, at det inddrager de besøgende i at tænke over forholdet mellem samfundsborgeren og de militære institutioner, som er etableret for at beskytte samfundet.

De militærhistorisk interesserede gæster vil dog glæde sig ved udsigten til, at museet formentlig vil blive indrettet i en mere traditionel stil, men naturligvis med brug af de mange teknologiske hjælpemidler, moderne museer i dag har adgang til. ■

I museet Insight-afsnit får man indsigt i, hvor den britiske hær har været til stede og haft indflydelse over det meste af verden.

Soldater fra regiment Nr. 86 i en fredelig stund i en tør skyttegrav i foråret 1915.
Foto: Cay-Erik Geipel.

Den sorte dag på Vestfronten

Det tyske Füsilier-Regiment "Königin" Nr. 86 omfattede mange sønderjyske soldater, og slaget i Nordfrankrig den 6. juni 1915 var dagen, hvor flest sønderjyder blev dræbt.

Af Henrik Denman

Moulin-sous-Touvent er en landsby i Nordfrankrig, nord for floden Aisne. Her fandt et af slagene under Første Verdenskrig sted, da franske tropper den 6. juni 1915 midt på formiddagen angreb frontafsnittet. Den tyske hær havde standset sit tilbage tog her og gravet sig ned efter at være blevet stoppet ved slaget ved Marne i september 1914.

Det interessante ved slaget ved Moulin-sous-Touvent set med danske øjne er, at ingen anden dag i noget andet slag under hele Første Verdenskrig kostede så mange sønderjyder livet. Det franske angreb ramte centralt på det frontafsnit, som Füsilier-Regiment "Königin" Nr. 86 bemandede, og regimentets tab var af et sådant omfang, at regimentshistorien omtaler den 6. juni 1915 som "den sorte dag".

En ny bog fra Historisk Samfund for Sønderjylland zoomer ind på denne dag på Vestfronten, hvor mindst 104 fra Sønderjylland mistede livet. Forfatterne af den veldisponerede og detaljerede bog er René Rasmussen, Museum Sønderjylland, og Martin Bo Nørregård, Forskningsafdelingen ved Dansk

Centralbibliotek for Sydslesvig. De har fået den interessante idé at vise, hvor tæt man kan komme på et enkelt slag i Den store Krig på grundlag af et dansksproget kildemateriale i form af feltpost, dagbøger og erindringer og med inddragelse af tysk og fransk kildemateriale.

Ved at beskrive hændelserne kronologisk kaster bogen lys over, hvad der egentlig skete den 6. juni 1915, hvad formålet med det franske angreb var, hvordan kampene forløb, og hvorfor det gik så galt.

Det franske angreb

Det slesvigske Füsilier-Regiment Nr. 86 var hjemmehørende i Flensborg og Sønderborg. I juni 1915 gik regimentet i stilling i skyttegrave lige nord for landsbyen Moulin-sous-Touvent. De franske skyttegrave var meget tætte på. Løbegrave strakte fra begge sider deres lange fingre ud i ingenmandsland til lytteposter, de såkaldte saper. Foran skyttegrave og omkring saper var flere rækker pigtrådsspæringer.

Den 4. juni indledte franskmændene det forberedende bombardement, der skulle vare knap et døgn. Søndag den 6. juni indledte de et bombardement, der var det voldsomste, Regiment Nr. 86 hidtil havde

været ude for. Det fortsatte indtil formiddag, da franskmændene satte angrebet ind.

En af soldaterne fra Sønderjylland, Hans Petersen fra 1. kompagni, befandt sig lige nord for angrebszonen. Han skrev i sin beretning om angrebet:

"Der var ikke lang tid til at tage sigte; vi kastede kun bøssen til skulderen og trykkede af. Jeg rystede over hele kroppen, så jeg havde svært ved at lade geværet. Foroverbøjede med lange bajonetter på geværet kom de gulbrune skikkelser styrtende over imod os. I hundredvis blev de mejet ned af vore granater, som hyllede dem ind i en sky af krudtrøg og svovldamp. Jeg vil aldrig glemme det syn."

Kampene varede til den 15. juni 1915. Det franske angreb blev ikke nogen succes. Det lykkedes dem kun at erobre et stykke skyttegrav, men på intet tidspunkt var der mulighed for et gennembrud. Franskmændene mistede i løbet af de 11 dage, kampene varede, 7.834 mand. Der kendes ikke nogen samlede tyske tabstal, men i løbet af slagets to første dage havde 18. Infanterie-Division, som Füsilier-Regiment Nr. 86 tilhørte, 1.763 faldne, sårede, savnede og tilfangetagne.

Forfatterne skriver om en væsentlig årsag til, at de tyske tab blev så exceptionelt store, nemlig den uheldige omstændighed, at det franske ildoverfald satte ind, netop som afløsningen af kompagnierne i de forreste skyttegrave var i gang. En hel bataljon blev på et øjeblik reduceret til næsten ingenting. Slutresultatet blev i bedste fald en forholdsvis begrænset erobring af territorium, men for en pris på mange døde og sårede.

Martin Bo Nørregård og René Rasmussen:
Den sorte dag ved Moulin-sous-Touvent.
Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland.
69 sider. 148 kr.

På gåtur i Besættelsestidens Rønne | Bognyt

Ny bog stiller billeder fra Rønne under Besættelsen sammen med samme lokaliteter i dag.

Af Simon Bering Papousek

Indledningen til Historiens spøgelse fortæller forfatteren Jens Voigt om arbejdet med bogen. Det har taget ham over et år at lave den, og er blandt andet et resultat af hjælp fra facebook-grupper, ildsjæle og crowdsourcing med henblik på at tilvejebringe oplysninger om de enkelte motiver. Resultatet er både sjovt, usædvanligt og ret godt lavet. Jeg kender ikke til noget tilsvarende værk i Danmark, og stilen kan minde en smule om titlerne fra After the Battle serierne.

Bogen indeholder billeder primært fra Besættelsestiden, som er lagt over et tilsvarende billede fra i dag. Det lader til at være et møjsommeligt arbejde at få taget det samme billede i dag som dengang og på den måde tone det gamle oven på det nye. De gamle billeder er i sort/hvid, mens de nutidige er i farver. Det giver et spøgelsesagtigt præg på de gamle motiver, der på den måde får nyt liv med farverne som baggrund.

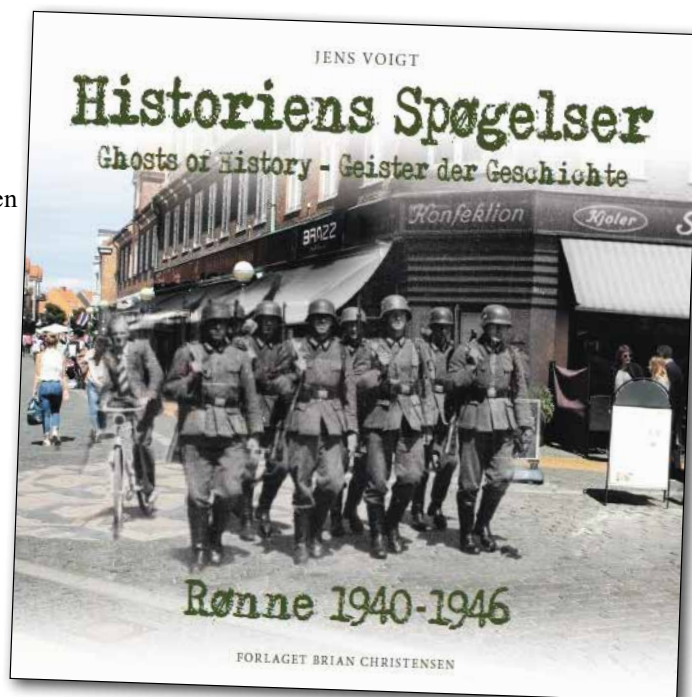
Rønne er, som titlen antyder, omdrejningspunktet for fortællingen. Her følger vi billede for billede, gade for gade, veje for vej under Besættelsestiden og tiden umiddelbart efter befrielsen med russernes ophold på øen. Som forfatteren skriver i forordet, er de ikke opstillet kronologisk, så man skal ikke lade sig

forvirre over at det første billede er fra den 5. maj 1945 med smilende tyskere der overgiver sig. Dog er det en smule forvirrende, at der pludseligt er billeder af Bornholms Væbning anno 1910 og billeder af kampvogne fra 1970'erne. Dette element of surprise er dog hurtigt overstået, og skal ikke tage det positive helhedsindtryk fra bogen.

Hvert billede er forsynet med et nummer, som refererer til tilsvarende på et bykort. Så kan man gå ruten og selv se hvor de forskellige billeder er fanget. Dog er bogens størrelse nok for meget at slæbe rundt på, selvom den passer til cykelkurven.

Så skulle man tro at bogen er beholdt bornholmere og turister. Jeg er sikker på, at den der interesserer sig for Anden Verdenskrig, byhistorie og fotografi nok også skal finde glæde ved bogen.

Hvert billede er suppleret med en tekst

Bogen Historiske spøgelse indeholder billeder fra Besættelsestiden, som er lagt over et tilsvarende billede fra i dag.

på dansk, tysk og engelsk. Billederne er opstillet på hver side, og teksten på hver sin. På den måde kommer billederne til sin ret og bogens format gør, at man kan komme tæt på motivet.

Jens Voigt: Historiens spøgelse. Rønne 1940-1946. Forlag: Forlaget Brian Christensen. 288 sider; 300 kr.

Ny bog om Bornholms Værn

Bornholms Værn er emnet for en ny bog med titlen "Bornholms Værn og forsvar 1946-2016".

Bogen er udarbejdet af tidligere leder af Forsvarsmuseet på Bornholm, Niels Geckler, og journalist Morten Friis Jørgensen. Desuden har også militærhistoriker Rune Holm Iversen været tilknyttet projektet, og han vil holde foredrag om emnet i Selskabet i oktober.

Bogen handler om Bornholms forsvar og særlige placering og rolle for Danmark og for NATO under Den Kolde Krig og efter Berlinmurens fald i 1989 frem til i dag. Bogen bygger på publicerede historiske og journalistiske fremstillinger, arkivmateriale og interviews.

Bornholm havde en central betydning under Den kolde Krig som en fremskudt post. Øens placering midt i Østersøen

Lyttestationen på Dueodde. Foto: Forsvarets Efterretningstjeneste.

langt fra resten af Danmark og helt inde bag Warszawapagten linjer betød at forsvaret på øen fik en helt særlig struktur.

Ved kapitulationen af Europa d. 4. maj 1945 ville den tyske kommandant på Bornholm kun overgive sig til Montgomery, ikke til russerne. Sovjetunionen tvang tyskerne til overgivelse ved at bombardere Rønne og Neksø den 7.-8. maj og besatte derefter øen indtil april 1946. Sovjet ville kun forlade Bornholm,

hvis Danmark i fremtiden selv ville stå for forsvaret af Bornholm uden indblanding fra andre Vestmagter.

Bornholm kom derfor ikke til at indgå direkte i NATO-forsvaret, selvom NATO havde glæde stor glæde af informationer fra den danske overvågning af luftrummet, farvandet og aflytning i kraft af de store overvågningsanlæg på Rytterknægten, ved Hammeren og ved Dueodde, som blev opført og løbende udviklet fra 1952.

Fraværet af NATO på Bornholm betød, at man fra dansk side begyndte en opbygning af en egen militær styrke, et regiment bestående af alle værn og våbentyper, med Almegaard Kaserne som uddannelsessted. Integrationen af både Hæren, Flyvevåbnet, Søværnet og Hjemmeværnet blev på mange måder en miniatureudgave af dansk forsvar under Den Kolde Krig. H.D.

Generalforsamling

Bestyrelsens beretning

I 2017 har Selskabet ibrugtaget vores ret omfattende arkiv, der er placeret samlet i en institution i Rødovre Kommune. Dette har også vist sin nytte, da der som følge af tilgang af mange effekter til kommende anvisningssalg er blevet behov for at kunne deponere yderligere.

Centralt har det været at fastholde og udbygge den altid høje kvalitet i vores tidsskrift. Det er værd at bemærke, at dette er forløbet og opnået helt af sig selv, da vores redaktør af *Chakoten*, Henrik Denman, ikke blot i den grad er selvkørende med produktionen men også mestrer løbende at indsamle og tilgængelige efterspurgt stof – såvel materiale af blivende værdi som nyheder, anmeldelser og foreningsnyt. Alt hviler på lyst og engagement hos redaktøren, hos layouter Finn Hillmose og blandt de mange forfattere af artikler. Det er vigtigt at understrege, at tidsskriftet nyder en meget høj stjerne såvel blandt medlemmerne som uden for Selskabets rammer, og at dette er vigtigt at kunne fastholde.

I 2017 er der blevet arbejdet videre med funderingen af Selskabets hjemmeside, hvor webmaster Lars Erik Kristensen står for driften. Det har vægt, at hjemmesiden i form og indhold sameksisterer

med tidsskriftet, så medlemmerne ved at anvende begge medier får god adgang til solidt fagligt stof, opdatering af foreningsnyt samt relevante temaer fra den ydre verden.

Også i 2017 har Selskabets kassers indsats sikret, at Bestyrelsen kan fastholde en solid økonomi, kan tænke flere år frem i tiden, og kan arbejde for, at økonomien forbliver i en sikker gænge. Bestyrelsen har lagt vægt på at kunne videreføre denne linje, således at Selskabets 75 års jubilæum i 2019 ikke berøres negativt.

Med afslutningen af 2017 har vi i seks år gennemført medlemsmøder på Rødovregaard, hvor vi udpræget føler os meget hjemme under udførelsen af den aktivitet, der står helt centralt i vores virke: at mødes og i fællesskab dyrke vores interesse for militærhistorien. Lokalerne er og bliver umådelig velegnede til vores formål, og de ansatte er overordentlig hjælpsomme. Vi bringer derfor en stor tak herfor til Rødovregaard, hvor det altid er så inspirerende at træde inden for døren og glæde sig til endnu en god oplevelse!

Tilbuddene til medlemmerne i form af møder og andre aktiviteter fordelte sig med ti medlemsmøder, der omfatter hyggemøder, anvisnings-

Med afslutningen af 2017 har vi i seks år gennemført medlemsmøder på Rødovregaard.

salg, vores Julemøde med årskonkurrence, en meget velbesøgt og udbytterig udflugt til Gardehusarkasernen og ikke mindst den årlige generalforsamling med børs og anvisningssalg. Også i 2017 afspejlede aktiviteterne de brede medlemsinteresser - det være sig foruden hygge og anvisningssalg, workshop om figurer, Svend Nielsens tilgang til Napoleon Bonaparte, Niels Blangsteds krigsspilsbetonede beskrivelse af kampene om Diximude i 1914, Martin Davidsens fortælling om aspekter af Den Amerikanske Borgerkrig og Aleksander Haugs meget gennemførte foredrag om den danske brigade i Sverige 1943-1945 med mange medbragte relevante genstande.

Senest afholdt vi i den store sal vores populære julemøde med medlemmer og deres familier i en stemning, der

Indkaldelse til årets generalforsamling

Onsdag den 11. april 2018 kl. 19.15 på Rødovregaard

Hermed indkaldes til generalforsamling i Chakoten. Dansk Militærhistorisk Selskab onsdag den 11. april 2018 kl. 19.15 på Rødovregård. Kirkesvinget 1, 2600 Rødovre.

Deltagelse i generalforsamlingen er betinget af, at der er indbetalt kontingent på kr. 375 for 2018.

Medlemmerne bedes indbetale via netbank eller bankoverførsel på bankkonto reg.nr. 1551 konto 655-4873. Husk at anføre navn, evt. e-mail adresse og medlemsnummer i meddelelser til modtager.

HUSK: Dokumentation for indbetaling

For generalforsamlingen afholdes fra kl. 18.15 børssalg, hvor alle medlemmer er velkomne til at medbringe figurer, bøger og andre militærhistoriske effekter, som de ønsker at afhænde.

Efter generalforsamlingen, kl. ca. 20.15, afholdes anvisningssalg af bøger og tinfigurer og som vanligt udsendes der liste, der tillige lægges på hjemmesiden.

Generalforsamlingen begynder kl. 19.15

Dagsordenen er i henhold til vedtægterne:

- Valg af dirigent.
- Bestyrelsens beretning om Selskabets aktiviteter i det forløbne år.
- Fremlæggelse af det reviderede regnskab til godkendelse.
- Fastsættelse af kontingent.
- Fremlæggelse af eventuelle forslag.
- Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter.
- Valg af revisor og revisorsuppleant.
- Eventuelt.

Jf. vedtægterne (findes på Selskabets hjemmeside, www.chakoten.dk) skal nærværende indkaldelse indeholde bestyrelsens beretning, revideret årsregnskab og budget for indeværende år.

afkastede megen anerkendelse - og atter med mange deltagere i udstillingen/konkurrenceregler – hvortil der kun er indløbet få bemærkninger.

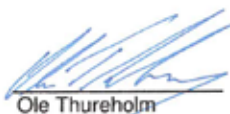
Udadt markerede Selskabet sig gennem deltagelse i Befæstningens Dag på Vestvolden og ved Gladsaxefortet søndag den 24. september, hvor de to 1914-grupper, Gladsaxefortet og Sikringsstyrken på Vestvolden, i lighed med tidligere år bidrog til at visualisere Sikringsstyrkens indsættelse ved Københavns Befæstning i perioden 1914-1918. Desuden har Sikringsstyrken på Vestvolden deltaget i Historiske Dage lørdag den 25. og søndag den 26. marts samt i Krigshistorisk Festival på Vestvolden i Rødovre lørdag den 17. og søndag den 18. juni.

Bestyrelsen gør sit til at løfte opgaverne og tilfredsstille medlemmerne med gode arrangementer og at kunne formidle gennem vore to kanaler tidsskriftet og hjemmesiden. Imidlertid skal der ikke savnes en indtrængende opfordring til medlemmerne om at videregive gode idéer for givtige aktiviteter og til at støtte såvel redaktøren af tidsskriftet som webmaster af hjemmesiden.

På den baggrund tog bestyrelsen i december initiativ til at motivere til medlemstilgang. Det skete ved på såvel hjemmesiden som på Facebook at flage, hvad det årlige kontingent giver adgang til og i elektronisk form at vedlægge:

- Et fyldigt mødeprogram på Rødovregaard og udflugter, hvor alt er tilrettelagt for 2018.
- Vores tidsskrift i september 2017 udgaven.
- Kommende anvisningssalg med den 3. januar 2018 som eksempel.

Alt i alt har bestyrelsen bestræbt sig på at skabe grobund for at videreudvikle Selskabets formål: *“at være samlingssted for militærhistorisk interesserede og fremstillere,* ►

Budget 2017	Driftsregnskab 2017	Budget 2018
	Indtægter	
52.000	Kontingenter 2017 46.444,25	50.000
400	Bestyrelsesmøder og drift 0,00	-
1.600	Anvisningssalg m m 4.196,00	6.000
4.200	Medlemsmøder 0,00	-
-	Annoncer 1.600,00	-
3.900	Julemøde 4.645,00	4.600
<u>62.100</u>	<u>I alt 56.885,25</u>	<u>56.000</u>
	Udgifter	
38.000	Trykning af Chakoten 37.832,50	38.000
9.000	Porto m.m. Chakoten 9.664,00	10.000
1.000	Hjemmesiden 1.326,06	1.200
2.000	Bestyrelsesmøder og drift 5.319,95	1.200
200	Danmarksamfundet 200,00	200
3.800	Medlemsmøder 529,50	-
400	Gaver 620,00	500
800	Aktiviteter 1.001,85	1.000
-	Annoncer 481,76	-
3.400	Julemøde 3.178,75	3.000
<u>58.600</u>	<u>I alt 60.154,37</u>	<u>55.100</u>
	Årets resultat	
<u>3.500</u>	<u>-3.269,12</u>	<u>900</u>
	Status	
	Aktiver	
	Danske Bank d.d. 89.256	
	Kontantbeholdning 5.202	
	<u>I alt Aktiver: 94.458</u>	
	Passiver	
	Formue primo 97.727	
	Årets resultat -3.269	
	<u>I alt Passiver 94.458</u>	
	Af indestående i Danske Bank, udgør Reservefonden 15.000,-	
	Regnskabet er revideret d. 25/1 - 2018	
	 Steen Jensen Kasserer	 Ole Thureholm Revisor

Udadt markerede Selskabet sig gennem deltagelse i Befæstningens Dag på Vestvolden og ved Gladsaxefortet.

Generalforsamling

(fortsat fra forrige side)

bemalere og samlere af figurer, modeller samt hermed beslægtede emner.”

Bestyrelsen benytter lejligheden til at udtrykke en tak til Rødovre Kommune og til de medlemmer, der gennem 2017 har ydet deres bidrag til opfyldelse af Selskabets brede formål.

Bestyrelsen vil aldrig alene kunne sikre, at forventningerne bliver indfriet - nu som altid hviler indholdet alene på medlemmernes aktive medvirken. Vi har derfor behov for direkte medlemsinitiativer til at skabe trivsel, kvalitet, fremdrift og fornyelse i den spændende interesse og hobby, der forener os i det gamle og fornyelsesindstillede selskab!

Forslag fra bestyrelsen

Kontingent

Bestyrelsen foreslår, at kontingentet for 2019 fastsættes uændret til kr. 375,- for såvel medlemmer bosat i Danmark som i udlandet.

Der er ikke modtaget forslag fra wmedlemmerne.

Valg til bestyrelsen

Bestyrelsen foreslår valg af Hans Chr. Wolter som præsident.

Bestyrelsen foreslår til bestyrelsen valg af Kim Andreasen, Christian Raun, Henrik Denman og Otto Steen Jensen.

Bestyrelsen foreslår til suppleant valg af Aksel Willumsen.

Bestyrelsen foreslår valg af Ole Thureholm som revisor og som revisorsuppleant Allan Bo Richter.

Bestyrelsen finder, at alle er meget velkomne til at stille op eller til at foreslå andre opstillet til valg. Initiativer, der medvirker til, at Chakoten forbliver et levende og varieret Selskab, er meget velkomne.

Chakotens store årlige børs kl. 18.15-19.15 og anvisningssalg efter generalforsamlingen

Gå ikke glip af årets mulighed for at købe nyt fra andre medlemmer og for selv at få afsat effekter, der kan glæde andre medlemmer.

Kom og få en god snak med andre medlemmer på denne onsdag.

Børsen er også en naturlig opvarmning til Generalforsamlingen, hvor der er god anledning til at give udtryk for medlemsinteresser.

Der er drikkevarer og smørrebrød til de sædvanlige populære priser og gratis kaffe.

Søfolk som krigsfanger i England

Nye bøger

Af Henrik Denman

Danske og norske søfolk blev mellem 1807 og 1814 anbragt som krigsfanger på udrangerede engelske krigsskibe, også kaldet "sorttjærede ligkister".

Iårene efter det engelske bombardement af København i 1807 og frem til 1814 erobrede den engelske flåde handelsskibe i de danske farvande. Omkring 7000 danske og norske søfolk blev krigsfanger i England, hvoraf hovedparten blev anbragt som krigsfanger på udrangerede krigsskibe ud for de engelske flådehavne.

Prisonskibene var uhumske, flydende fangeskibe, hvor de tilfangetagne søfolk blev anbragt. Deres skæbne og kummerlige forhold fortæller forfatteren, journalist Niels Bjørn Hansen om i sin nye bog, "Sorttjærede ligkister".

Han har tidligere skrevet bøger om perioden, bl.a. "Sørøvere på kongens bud" om danske og norske kapere i kamp mod englænderne i samme periode. Den nye bog er skrevet som en opfølgning, og det er Niels Bjørn Hansens store fortjeneste, at han så vidt muligt søger tilbage til de primære kilder og for fremlagt et materiale om en side af englandskrigen, som hidtil har været ukendt for de fleste.

Bogen bygger således på personlige beretninger i bøger, breve og dagbøger fra de mange danske og norske søfolk, der havnede i engelsk krigsfangenskab.

Øjenvidner

I sin nye bog indleder han med at opridse baggrunden for englandskrigen. Han går derefter i detaljer med øjenvidneberetninger fra de danske og norske søfolks ophold på de berygtede fangeskibe. Det var en barsk omgang, og forfatteren kommer meget tæt på flere forskellige fangers erfaringer, fortalt med deres egne ord. De levede under kummerlige forhold ombord, de sultede, og mange blev ramt af dødelige sygdomme som dysenteri og tyfus.

Mange døde. Nogle forsøgte at flygte, mens andre tog mod tilbuddet om at

slippe ud af prisonen ved at tage hyre ombord på et engelsk handelsskib eller blev hyret som matroser i den engelske flåde. Prisen for at vælge den udvej var dog høj, for de risikerede standret og hængning, hvis de blev taget til fange af den danske flåde.

Orologsgaster fra den danske flådes kanonbåde og kapere endte også i "Prisonen", hvis de blev fanget. I modsætning til matroserne kunne søfolkenes officerer leve et ganske frit liv i land i byen Reading vest for London. De skulle blot give deres æresord på, at de ikke ville flygte. Derfor deltog de i egnens sociale liv med baller og fine middage med engelske søofficerer.

Niels Bjørn Hansen har forsynet bogen med en litteraturliste og noter, der kan føre den interesserede læser videre med fortsatte studier i emnet. Resultatet er blevet en velskrevet og fint dokumenteret bog om en upåagtet side af krigen mod England 1807-14.

Niels Bjørn Hansen:
Sorttjærede ligkister.
Udgivet af forlaget Den Blå Ugle.
175 sider.
175,59 kr.

Interessen var stor, da de historiske 75 mm luftværnskanoner model 1916 var sat på deres fundamenter.

Kanoner fra 1916 til Mosedede Fort

Museet har modtaget to styk 75 mm luftværnskanoner model 1916 fra Forsvaret.

Af Henrik Denman

Museet Mosedede Fort har modtaget to styk 75 mm luftværnskanoner model 1916 fra Forsvaret. Tilbage i 1916 var Mosedede Fort netop det sted, hvor de to første eksemplarer af kanonen blev opstillet. Kanonerne er blevet istandsat og derefter placeret på deres originale pladser i hvert hjørne af fortet.

Med opstillingen af de to kanoner kan man nu komme endnu tættere på historien om Danmark 1914-18.

Kanonerne har hidtil været opstillet på Hjørring Kaserne. Da Forsvaret i 2016 besluttede at flytte dem, ønskede man at opstille dem et sted, der var relevant for deres historie. Tøjhusmuseet formidlede kontakten til Mosedede Fort, da de første eksemplarer blev opstillet her. Kanonerne blev af Forsvaret fragtet fra Hjørring til Kaltechs værksted i Hvidovre, hvor de blev istandsat og malet. Istandsættelse og bemaling har Kaltech sponsoreret.

I januar 1915 havde tyske luftskibe foretaget de første luftangreb mod England, og det satte skub i udviklingen af et dansk luftforsvar. Mosedede Fort blev opført for at være med til at hindre fjendtlige skibe i at kunne bombardere København eller landsætte styrker så tæt på hovedstaden, at kanonerne kunne ramme bykernen. Nu kom truslen om bombardementet pludselig fra luften. Der blev

derfor arbejdet på at kunne fremstille egnet luftskyts – midt i en verdenskrig kunne man ikke købe det nogen steder.

Som det kraftigste skyts valgte Hærens Tekniske Korps at udvikle en luftskytsmodel af den helt nye hurtigt skydende 75 mm kanon model 1914, der var beregnet til kystforsvar. For at kunne skyde op i luften, måtte man udvikle en langt kraftigere sokkel og et andet skjold samt sørge for nye retningsapparater. Hvor den oprindelige model blot vejede 2,3 tons, vejede luftskytsmodellen over 3 tons.

Sat i produktion

I april 1916 blev det besluttet at tage kanonen i brug og sætte den i produktion. De to første forsøgseksemplarer blev allerede i maj 1916 opstillet på Mosedede Fort. Det var egentlig ikke meningen, at de skulle opstilles her, men i modsætning til de planlagte batterier havde man allerede på Mosedede Fort støbt fundamenter, der passede, så her ville man kunne tage dem i brug øjeblikkeligt.

Museet i Greve for Danmark under Første Verdenskrig har fået fem mio. kr. til at udvide udstillingerne. Regeringen vil afsætte pengene på Finansloven for

2018 til at udvide udstillingsmulighederne på Museum for Mosedede Fort – Danmark 1914-1918.

Mosedede Fort fortæller historien om Danmark i højeste alarmberedskab under Første Verdenskrig, hvor det lykkedes at fastholde neutraliteten, men hvor sønderjyderne blev tvunget til at kæmpe på tysk side, da grænsen gik til Kongeåen indtil 1920. Museet fortæller om betydningen af denne periode for Danmark.

Museet har eksisteret siden 2014 og vil med den nye bevilling kunne opføre såkaldte fredskaserner til skiftende udstillinger, der kan udvikle museets indhold og give besøgende lyst til at vende tilbage. Desuden sikrer fredskasernerne, at forhold som toiletter, butik og andre publikumsfaciliteter kan etableres. ■

Kanonerne er blevet istandsat og derefter placeret på deres originale pladser i hvert hjørne af fortet.
Fotos: Mosedede Fort

Kanonerne ankommer til Mosedede Fort.

Luftwaffe i Skanderborg

Det tyske luftvåben Luftwaffe havde under krigen fra 1944 til 1945 sit danske hovedkvarter i Skanderborg, og den for mange sikkert ukendte side af den tyske besættelse af landet er blevet beskrevet i en ny bog. Forfatteren til bogen "Historien om Luftwaffes danske hovedkvarter" er arkivar og museumsinspektør ved Museum Skanderborg, Leif Juul Pedersen.

Bogen beskriver de begivenheder, der ledte til og fulgte efter etableringen af det tyske luftvåbens base i Dyrehaven og på Sølund i 1944. Den tager udgangspunkt i de internationale og nationale strømninger og zoomer ind på de lokale forhold med anlæggelsen af hovedkvarteret, arbejdskraften, sabotage og den gradvise svækkelse af Værnemagten, der ledte til kapitulationen i 1945.

Da Museum Skanderborg overtog de bunkers, hvor Luftwaffe holdt til i Dyrehaven, kom Leif Juul Pedersen for alvor i gang med sin bog. Han skulle nyoprette udstillingerne, og da arbejdet var færdigt, stod han tilbage med en masse ubrugt materiale.

Han fik en aftale med Turbineforlaget i Aarhus, så han kunne bruge det spændende og enestående materiale til en bog, og det blev udgangspunkt for et stort researcharbejde. Det blev dog besværliggjort af det forhold, at Luftwaffes arkiver - i modsætning til arkiverne for hæren og søværnet stort set blev destrueret ved Anden Verdenskrigs afslutning.

Leif Juul Pedersen har fået adgang til Rigsarkivet, The National Archives i London, tyske arkiver og det lokale byrådsarkiv, og han har fundet information i illegale blade, aviser og bøger. På den måde fik han kortlagt Luftwaffes ophold i Skanderborg.

Mange af de tyske soldater, der fik ophold i Skanderborg, havde glørværdige karrierer. Mange af de tyske soldater i hæren kom til Danmark som rekreation efter hårde kampe andre steder eller var meget unge. Sådan var det ikke i Luftwaffe, hvor kvaliteten var højere og officererne i Dyrehaven var højt dekorede og havde dramatiske karrierer.

En af de soldater, bogen fortæller om, var oberstleutnant Claus Hinkelbein. Han overlevede luftskibet Hindenburgs eksplosion i 1937 i USA, og han fløj 51 bombemissioner for Luftwaffe i Europa. I Skanderborg sad desuden omkring 100 mand i en specialenhed, der udelukkende beskæftigede sig med at bryde de allieredes koder.

Bogen fortæller også om de lokale beboeres forhold til Luftwaffe-folkene.

H.D.

Mødedekalender 2018

Dansk Militærhistorisk Selskab

Alle **onsdagsmøder** åbner kl. 18.15, og de **annoncerede programpunkter (foredrag eller andet)** starter kl. 19.30.

Med mindre andet er angivet, finder **medlemsmøderne** sted på **Rødovregård, Kirkesvinget 1, Rødovre**.

Onsdag den 7. marts

Besøg i Livgardens historiske samling

Livgardens Museum, som er en del af Livgardens Historiske Samling, indeholder udstilling af uniformer, våben, billeder, modeller, musikaler og meget andet. Desuden viser samlingen Den Kongelige Livgardes historiske udvikling som gardeenhed og som feltenhed fra oprettelsen i 1658 til nutiden. Mødetid og -sted: Kl. 18.45 ved Gothersgade 100.

Lørdag den 10. marts - søndag den 11. marts

Historiske Dage i Øksnehallen i København kl. 10-18

1914-18 gruppen "Sikringsstyrken" i samarbejde med Oplevelsescenter Vestvolden i Rødovre fortæller den spændende historie om Københavns Befæstning under 1. Verdenskrig.

Onsdag den 11. april

Generalforsamling, børs og anvisningssalg

Årets generalforsamling indledes med børsalg, der starter kl. 18.15.

Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Alle er velkomne til at medbringe og sælge, hvad de

har på reoler og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for, med ny køb. Efter børsen er der generalforsamling.

Generalforsamling starter kl. 19.15.

Dagsorden i henhold til vedtægterne.

Anvisningssalget starter efter generalforsamlingen. Få en snak med ligesindede om nyanskaffelser. Fortæl også gerne om, hvad du især sætter pris på og søg oplysninger.

Anvisningssalget vil indeholde gode bogværker og fine figurer.

Listen over effekter vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før. Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til:

Christian Raun,
Carl Bernhards Vej 17, 3.th.
1817 Frederiksberg C
telefon 26 82 08 22 eller
e-mail: christian@raun.dk.

Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalget kl. 16.00.

Onsdag den 2. maj

Slaget ved Leuthen

Vi skal se filmen "Die Schlacht bei Leuthen 5. Dezember 1757".

Der er tale om en 8 mm smalfilm optaget i 1976/77 af grev Joachim-Albrecht Bülow von Dennewitz; filmen er nu overspillet på DVD, og den viser forløbet af slaget ved Leuthen ved hjælp af 10.000 tinsoldater. Filmen er på tysk, og varer en time. Filmen høstede anerkendelse fra blandt andet den berømte prisenkender Dr. Bleckwenn, da den blev vist i Kulmbach i 1977.

Hvis nogen gerne forinden vil genopfriske slagets forløb, så er Ole Thureholms artikel nok så nyttig: "Slaget ved Leuthen 5. December 1757" i Chakoten nr. 4/2005, s.103-111.

Lørdag den 16. juni - søndag den 17. juni

Krigshistorisk Festival

Succesen fortsætter! Efter en fantastisk oplevelsesrig weekend i 2017 bliver Krigshistorisk Festival igen i 2018 afviklet på Vestvolden i Rødovre.

Historiske formidlingsgrupper (reenactors) fra jernalderen til Den Kolde Krig

vil være samlet langs Voldgaden, hvor de besøgende vil få indblik i 2000 års krigsfolk - og ikke mindst hvordan man udfører moderne historieformidling.

Der er gratis adgang.

Onsdag den 8. august

Mødeaften

Første møde efter sommerpausen.

Kom og hyg dig med vennerne i Selskabet og fortæl om sommerens militærhistoriske oplevelser. Hvis vejret tillader, kører vi grillen frem og sidder udenfor i gården på Rødovregård.

Dørene er åbne fra 18.30.

Onsdag den 5. september

Besøg fra Forsvarets Bibliotekscenter

Lederen af Forsvarets Bibliotekscenter, Simon K. Bering Papousek, der også er kendt for i Chakoten at skrive om udgivelser, vil besøge os. Simon vil fortælle om bibliotekets militærhistoriske potentiale og medbringe et stort antal eksemplarer fra samlingen.

Søndag den 30. september

Befæstningens Dag

Selskabets to 1914-18 grupper, "Sikringsstyrken" og "Gladsaxefortet", medvirker til at gøre Befæstningens Dag til en spændende og oplevelsesrig dag for de mange, der bruger søndagen på at opleve og høre noget om det danske neutralitetsforsvar under 1. verdenskrig.

Gratis adgang: Fra kl. 10 til 16 ved Artillerimagasinet i Rødovre og kl. 11-15 på Gladsaxefortet.

Onsdag den 3. oktober

Bornholms værn og forsvar 1946-2016

Militærhistoriker Rune Holmås Iversen fortæller om Bornholms Værn og forsvar under Den Kolde Krig.

Lørdag den 13. oktober

kl. 14-ca. 17

Anvisningssalg

Få en snak med ligesindede om nyan-skaffelser. Fortæl også gerne om, hvad du især sætter pris på og søg oplysninger blandt de andre medlemmer. Anvisningssalget vil indeholde gode bogværker og fine figurer.

Onsdag den 7. november

Afslutningen på 1. Verdenskrig

November 1918, helt præcist den 11. kl. 11.00, trådte våbenhvilen i kraft og 1. Verdenskrig var bragt til ophør. Inden

da havde de tyske styrker på Vestfronten forsøgt en sidste fortvivlet offensiv, der slog fejl. Ikke mindst på grund af de amerikanske styrker, der var kommet til Europa. Selskabets kasserer, Steen Jensen, vil ridse verdenskrigen op og fortælle om afslutningen af en af den europæiske histories største katastrofer.

Billedet af jublende canadiske soldater ved Arras i Frankrig er taget i april 1917, halvandet år før Første Verdenskrig blev bragt til ophør i november 1918. Foto: National Post, Canada.

Lørdag den 1. december

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 på Rødovregård

Igen i år bliver der serveret Grønlangkål med hamburgerryg, samt dessert.

Af hensyn til indkøb bedes deltagere senest den 21. november tilmelde sig hos: Aksel Willumsen, tlf. 26 18 21 77, eller e-mail: aksel4343@gmail.com.

Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle/samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement.

Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning til konkurrencen.

Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, derefter bespisning, sang samt julehygge og til sidst præmieoverrækkelse. Pris for deltagelse er 125 kr. for voksne og 50 kr. for børn under 15 år.

Årskonkurrencen 2018

1.-2. præmie uddeles i hver kategori

1. Legetøjsfigurer (alle størrelser)
2. Enkeltfigur op til 65 mm (runde – flade)
3. Rytterfigur op til 65 mm (runde – flade)
4. Enkeltfigur over 65mm (runde – flade)
5. Rytterfigur over 65 mm (runde – flade)
6. Figurer op til 30 mm (enkelte og grupper - krigsspilsfigurer)
7. Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade)
8. Dioramaer og opstillinger
9. Fra det hjemlige skatkammer
10. Best of Show
11. Uden for konkurrencen (ikke præmier)"

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Protector
Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse
Præsident
Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 5338 9309
wol@newmail.dk

Vicepræsident
Christian Raun
Tlf. 2682 0822
c.raun@webspeed.dk

Kasserer, indmeldelse og adresseændringer
Otto Steen Jensen
Tlf. 4825 1883
chakoten.kasserer@gmail.com

Anvisningssalg
Aksel Willumsen
Tlf. 2618 2177
aksel@corfitz.com

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Facebook - Chakoten - Dansk Militærhistorisk Selskab
<https://www.facebook.com/dkmhs/>

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Redaktion
Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 2294 1956
henrik.denman@mail.dk

Art Director
Billedbehandler
Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement
Når man melder sig ind i Selskabet, er abonnement inkluderet.
Kontingent for 2017 er kr. 375,00

Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873
CVR-nr. 31148448

Tryk
Rosendahls A/S
6715 Esbjerg N

CHAKOTEN
ISSN 0901-4799

Du kan læse mødeprogrammet for Dansk Militaria Forening på Chakotens hjemmeside www.chakoten.dk

CIA's hemmeligstemplede kort

CIA har udgivet mapper med tidligere hemmeligstemplede kort fra Anden Verdenskrig og frem til i dag.

Kort fra CIA's kartografiske afdeling blev brugt i mange sammenhænge, bl.a. da præsident John F. Kennedy i 1961 skulle forklare om situationen i Vietnam. Udviklingen i Vietnam øgede amerikanerne behov for kort. Illustration: Central Intelligence Agency

CIA har udgivet mapper med en række tidligere hemmeligstemplede kort fra hvert årti fra 1940'erne og frem til i dag. Kortene kan ses på Flickr.

CIA's kortafdeling, Cartography Center, blev oprettet i 1941. Præsident Franklin D. Roosevelt oprettede organisationen Office of the Coordinator of Information (COI), og efter angrebet på Pearl Harbor i december 1941 blev organisationen udvidet betydeligt, og de kort, som Cartography Center

under COI fremstillede, fik efterhånden større betydning.

Opgaven var at levere en bred vifte af kort og geografiske analyser til CIA, Det Hvide Hus og politiske rådgivere. Kortene fortæller om politiske problematikker op gennem det 20. århundrede og ind i vort århundrede.

Oprindeligt blev alle kort tegnet i hånden, og siden er teknikken blevet væsentligt mere kompliceret. Kortene visualiserede bl.a., hvordan grænserne mellem Rusland og Tyskland

ændrede sig i løbet af krigen, eller hvor Tysklands koncentrationslejre lå placeret. Kortafdelingen var dybt engageret i planlægningen af de allieredes invasion i Nordafrika og Italien, ligesom den spillede en vigtig rolle i at indsamle information i krigsområderne i Asien.

Siden dengang har afdelingen tegnet kort over meget andet end krigszoner, herunder genopbygningen efter Anden Verdenskrig, Suez-krisen, Cuba-krisen, Falklands-krigen og mange andre milepæle i verdenshistorien. Der er også kort over jernbanenettet i Kina i 1950'erne, kommunistiske områder i Vietnam i 1960'erne, malariasituationen i Sydøstasien, elefantbestanden i Afrika og Konardalen i Afghanistan.

En ekstra mappe med billeder viser nogle af de redskaber, som kartograferne har brugt gennem tiden. Desuden er der en stor samling fotografier af med kartografiske medarbejdere og præsidenter, der har brugt kortene ved forskellige præsentationer.

Offentliggørelsen er sket i forbindelse med, at den amerikanske efterretningstjenestes kartografiske afdeling sidste år fyldte 75 år. ■

Henrik Denman

Link til Flickr:

<https://www.flickr.com/photos/ciagov/albums>

Kort fra CIA's kartografiske afdeling, som viser ændringerne i den russiske front i 1941-42.

Illustration: Central Intelligence Agency

